

บทที่ 2

ทฤษฎี แนวคิด วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ค้นคว้าเอกสาร บทความ ทฤษฎี แนวคิด วรรณกรรม และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เพื่อเป็นประโยชน์ในสร้างกรอบแนวคิดและความถูกต้องน่าเชื่อถือ ต่อผลการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดการประเมินผลโครงการ
2. แนวคิดเกี่ยวกับการขอทาน
3. ทฤษฎีทางอาชีพ
4. โครงการพัฒนาและฟื้นฟูศักยภาพคนเร่ร่อนเพื่อป้องกันการถูกกล่อวง
5. วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการประเมินผลโครงการ

ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการไว้ดังนี้

การประเมินผลโครงการ (Program Evaluation) เป็นการรวมความหมายระหว่างคำว่า การประเมินผล กับคำว่า โครงการ ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายเฉพาะตนเอง คือ

การประเมิน หรือ การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง กระบวนการรวบรวมและ วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจดำเนินการเพื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง นอกจากนี้มีความหมายเกี่ยวเนื่องกับ คำอื่น ๆ อีกหลายคำ เช่น การวิจัย (Research) การวัดผล (Measurement) การตรวจสอบรายงานผล (Appraisal) การควบคุมดูแล (Monitoring) การประมาณการ (Assessment) และการพิจารณา ตัดสิน (Judgment) เป็นต้น ส่วนโครงการ (Project) หมายถึงแผนหรือเค้าโครงที่กำหนดไว้เป็นส่วนหนึ่งของแผนงาน (Plan) บางตำราถือว่ามีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า “Program” จึงหมายถึง แผนงานที่มีรายละเอียดในการปฏิบัติงานชัดเจน ซึ่งได้มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายของการประเมินผลโครงการ ดังนี้

ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2538, น. 7) กล่าวว่า การประเมินผลโครงการ หมายถึง กระบวนการที่มุ่งแสดงคำตอบว่าโครงการบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ตั้งแต่ ต้นหรือไม่ ระดับใด จัดเป็นการประเมินผลผลลัพธ์และผลกระทบ ส่วนการมุ่งตอบคำถามที่ว่า การ กำหนดงานในโครงการเป็นไปตามแผนที่วางไว้หรือไม่และมีอุปสรรคประการใด จัดเป็นการประเมิน

กระบวนการ นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงการนำเอาระเบียบวิธีวิจัยประยุกต์ เอาระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ มาประยุกต์ใช้เพื่อการศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลระหว่างสิ่งที่ป้อนเข้า และสิ่งที่ส่งเพื่อศึกษาเปรียบเทียบระหว่างผลลัพธ์ที่พึงปรารถนากับวัตถุประสงค์และเป้าประสงค์ เพื่อศึกษาสังเกตรวบรวมผลลัพธ์ข้างเคียง ที่ไม่คาดคิดไว้ล่วงหน้ารวมถึงเมื่อการติดตามควบคุมการปฏิบัติงานในชั้นการดำเนินการให้เป็นไปตามแนวทางหรือแบบแผนที่วางไว้ล่วงหน้า

Stufflebeam (อ้างถึงใน สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2537, น. 65) ให้นิยามการประเมินผลโครงการว่าเป็นกระบวนการจำแนกแยกแยะหรือวิเคราะห์การได้มาซึ่งข้อมูลและการเสนอข้อมูลเพื่อเสนอคำวินิจฉัยสำหรับทางเลือกหรือการตัดสินใจว่ามีคุณภาพมากน้อยเพียงใด

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2546, น. 253) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลโครงการว่า การประเมินที่เกิดขึ้นจากโครงการซึ่งได้แก่ ผลที่ได้รับทั้งหมดเมื่อสิ้นสุดการนำโครงการไปปฏิบัติ โดยรวมถึงผลกระทบจากการดำเนินโครงการ หรืออาจกล่าวได้ว่าผลผลิตที่ได้จากโครงการนั้น หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์ของโครงการทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2549) ได้กล่าวว่า การประเมินผล หมายถึง กระบวนการในการวัด การแสวงหาสารสนเทศ การติดตาม การตรวจสอบ การตัดสินใจคุณค่า เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจในเรื่องของความคุ้มค่า ความพอเพียง ความมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ โดยพิจารณาวิเคราะห์เปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นทั้งจุดเด่นและจุดด้อยของผลที่ปรากฏออกมาว่าสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของนโยบายแผนงาน โครงการที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยมีระยะเวลาที่แน่นอน ภายใต้การสังเกตจับบันทึกอย่างเป็นระบบ และมีมาตรฐานเป็นแบบเดียวกัน ซึ่งถ้าไม่ได้ผลตามที่กำหนดไว้ในนโยบาย แผนงานหรือ โครงการเพื่อจะได้ปรับปรุงให้ดีขึ้น

โดยสรุป การประเมินผลโครงการ หมายถึง ชุดของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์เกี่ยวกับโครงการและเสนอคำวินิจฉัยเกี่ยวกับคุณค่าของโครงการ เพื่อการปรับปรุง เพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพของโครงการให้ดียิ่งขึ้น การประเมินผลโครงการจำแนกตามระยะเวลาของการประเมินได้ 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ การประเมินก่อนที่จะเริ่มโครงการ (Ex-ante' Evaluation) เป็นการประเมินผลเพื่อพิจารณาตัดสินใจเลือกโครงการที่ดีและเหมาะสมที่สุดไปดำเนินงาน อาจจะเป็นการศึกษาถึงความเป็นไปได้ของแนวทางและวิธีปฏิบัติในลักษณะทางเลือก (Alternatives) ต่าง ๆ เช่น การประเมินค่าของผลการลงทุนและประโยชน์ที่จะได้รับ การตรวจสอบคุณภาพของโครงการในลักษณะต่าง ๆ ความเป็นไปได้ของผลกระทบที่มีต่อระบบเศรษฐกิจสังคม ซึ่งก่อนที่จะมีการเขียนหรือจัดทำโครงการนั้นจำเป็นต้องมีการประเมินสถาน

การณ์หรือปัจจัยต่าง ๆ เกี่ยวกับปัญหาของโครงการเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาก่อน การประเมินนี้อาจอาศัยสามัญสำนึกของเจ้าหน้าที่เพียงคนเดียวที่เป็นผู้เขียนโครงการ แต่ถ้าเป็นโครงการขนาดใหญ่แล้ว การประเมินต้องมีการประเมินอย่างเป็นระบบ ซึ่งต้องมีการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเข้ามาควบคุมด้วย ซึ่งการประเมินก่อนที่จะเริ่มโครงการมีวัตถุประสงค์ในการประเมินอยู่อย่างน้อย 2 ประเด็นคือ

1. เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาในรายละเอียด ตลอดจนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาหรือที่จะมีอิทธิพลต่อการแก้ไขปัญหานั้น ๆ

2. เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบทางเลือกในการแก้ไขปัญหาค่าและเหมาะสมที่สุดเพื่อนำมาพัฒนาเป็นโครงการจริงต่อไป

การประเมินผลระหว่างดำเนินงาน (Formative evaluation) คือ การประเมินผลระหว่างดำเนินการ ของโครงการในช่วงใดช่วงหนึ่ง ซึ่งฝ่ายบริหารเห็นว่าเหมาะสมที่จะทำการติดตามตรวจสอบการดำเนินงาน การประเมินผลในลักษณะเช่นนี้จะช่วยให้ทราบถึงความก้าวหน้าในการดำเนินงานว่ามีผลสำเร็จเพียงไรเมื่อเปรียบเทียบกับเป้าหมาย หากมีความล่าช้าจะมีสาเหตุมาจากอะไรสมควรที่จะได้รับการแก้ไขด้วยวิธีการใดเพื่อให้โครงการดังกล่าวลุล่วงไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย นอกจากนี้การประเมินผลระหว่างดำเนินงานยังเป็นเครื่องชี้ว่า แผนงานหรือโครงการมีความสมบูรณ์ถูกต้องใกล้เคียงความจริงมากน้อยเพียงใด เมื่อได้ข้อมูลในเรื่องนี้ ผู้รับผิดชอบโครงการก็อาจปรับแผนงานหรือโครงการให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นได้

การประเมินผลเมื่อเสร็จสิ้นโครงการ (Summative evaluation) เป็นการประเมินผลเมื่อโครงการเสร็จสิ้นแล้ว เพื่อหาข้อสรุปว่ามีการดำเนินงานตามโครงการได้ผลประการใด คู่กับการลงทุนหรือไม่ โครงการมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างไร และเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้เบื้องต้นอย่างไร ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการประเมินเพื่อนำผลที่เกิดขึ้นไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงการดำเนินงานตามโครงการ ซึ่งมีประเด็นในการประเมิน เช่น ผลผลิตของโครงการ กิจกรรมในโครงการ ความคุ้มค่า ผลที่เกิดกับสังคม เป็นต้น

ดังนั้น จากแนวคิดการประเมินผลโครงการข้างต้น สามารถนำมาอธิบายการประเมินผลโครงการฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพคนเร่ร่อนเพื่อป้องกันการถูกล่อลวงได้ว่า การประเมินผลโครงการฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพคนเร่ร่อนเพื่อป้องกันการถูกล่อลวง เป็นการประเมินผลเพื่อสรุปผลโครงการ (Summative evaluation) โดยยึดวัตถุประสงค์ของโครงการเป็นแนวทางในการศึกษา ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ การสร้างอาชีพเสริมและสร้างรายได้ให้กับสมาชิกในโครงการเพื่อป้องกันการเข้ามาขอทาน เพื่อนำผลที่ได้จากการประเมินผลไปปรับปรุงโครงการและการตัดสินใจในการดำเนินการขยายโครงการในปีต่อไป และเพื่อให้เป็นแนวทางใน

การปฏิบัติงานในการอบรมเพื่อให้ความรู้ในการประกอบอาชีพให้กับคนขอทานรวมทั้งกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมในโอกาสต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับการขอทาน

การขอทาน เป็นการขอทรัพย์สินของผู้อื่นโดยมิได้ทำการงานอย่างใด หรือให้ทรัพย์สินสิ่งใดตอบแทน และมีใช่เป็นการขอกันในฐานะญาติมิตร ตลอดจนการขบร้อง การดีด สี ตี เป่า การแสดงการเล่นต่าง ๆ หรือการกระทำอย่างอื่นใดในทำนองเดียวกันนั้น เมื่อมิได้มีข้อตกลงโดยตรง หรือโดยปริยายที่จะเรียกเก็บค่าดู ค่าฟัง แต่ขอทรัพย์สินตามแต่ผู้ฟังผู้ดูจะสมัครใจให้ (พระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน, 2484)

ปัญหาคนขอทานในประเทศไทยเป็นปัญหาที่นับว่าเป็นปัญหาเก่าแก่ปัญหาหนึ่ง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะอิทธิพลของศาสนาที่สอนให้คนไทยมีเมตตาจิตช่วยเหลือซึ่งกันและกันมานาน ประชาชนจึงชอบทำบุญให้ทานกันอย่างกว้างขวางและสม่ำเสมอตลอดมา ซึ่งเป็นสาเหตุอันช่วยให้การขอทานดำเนินอยู่ได้และเป็นการยากที่จะแก้ไขให้หมดสิ้นไปจากสังคม ซึ่งในปัจจุบันนี้ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความผันแปรทางเศรษฐกิจ การเพิ่มและการโยกย้ายที่อยู่ของประชากร ที่ได้รับความกดดันจากการเป็นอยู่ในชนบทมาสู่ความสะดวกสบายในเมืองและการว่างงานหรือการทำงานไม่เต็มตัวของเกษตรกร ก็มีส่วนทำให้คนเร่ร่อนขอทานเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ประกอบกับการให้ทานแก่คนขอทานเพื่อให้พ้นความรำคาญของประชาชนทั่ว ๆ ไป ก็เป็นการส่งเสริมเร่ร่อน และคนขอทานและผู้ที่เกี่ยวข้องคร่ำครวญให้ยึดอาชีพมากขึ้นก่อให้เกิดการกีดขวางและรบกวนประชาชน ผู้ประกอบสัมมาชีพมากขึ้นทุกวัน ซึ่งการขอทานกันอย่างมากมายนั้นย่อมเป็นการบั่นทอนเศรษฐกิจของชาติเพราะเท่ากับแรงงานส่วนหนึ่งต้องสูญเปล่าไปเป็นจำนวนมาก ทั้งยังเป็นการกระทบกระเทือนต่อวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ ทำให้ปัญหาคนขอทานกลายเป็นปัญหาสังคมที่สำคัญปัญหาหนึ่ง

รัฐบาลได้ตระหนักในปัญหาถึงปัญหาดังกล่าว จึงได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติควบคุมขอทาน มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัตินี้ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมคนเร่ร่อนและคนขอทานนำส่งกรมประชาสงเคราะห์ เพื่อให้การสงเคราะห์และฝึกอาชีพต่อไป ซึ่งจากการสำรวจพบว่า สาเหตุที่ทำให้คนต้องมาประกอบอาชีพเร่ร่อนขอทานนั้น ส่วนมากมีปัญหามาจากความยากจน รองลงมาคือ ร่างกายพิการ ทั้งร่างกาย จิตใจ และสมอง และการมีทัศนคติที่ว่า เป็นอาชีพอิสระจะขอเมื่อไรหรือหยุดเมื่อไรก็ไม่มีใครบังคับ รวมทั้งเกิดจากการมีพฤติกรรมเลียนแบบและการถูกข่มขู่ให้ขอทาน

การขอทาน : มุมมองและทัศนคติที่แตกต่าง

ตามธรรมเนียมผู้ประกอบอาชีพขอทานหรือคนขอทานมักจะออกมาตอนกลางวันซึ่งมีทั้งที่ขอเป็นประจำ คือการยึดถือเป็นอาชีพหลักเลี้ยงตัวเองและครอบครัว โดยไม่คิดประกอบการงานอื่นใดอีก บุคคลเหล่านี้มักจะเป็นผู้มีนิสัยเกียจคร้านหรือเป็นคนพิการ หรือผู้ที่ชราภาพมากแล้ว การขอในเวลากลางวันเป็นเวลาที่เหมาะสมและมีโอกาสดี เพราะเป็นเวลาที่ทุกคนออกมาทำงาน ผู้ขอจะมีโอกาสแสดงตัวให้นำเวทนาสงสาร

สำหรับในเวลากลางวัน การขอทานก็ยังมียู่ แค่มียิ่งจำนวนน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับเวลากลางวัน จากการสำรวจพบว่า คนขอทานที่ขอในเวลากลางวันจะมีความรู้สึกอายอยู่บ้าง จึงใช้ความมีดีในเวลากลางวันเป็นเครื่องมือในการกำบัง เพื่อไม่ให้ใครเห็นชัด บางกลุ่มก็ขอทั้งเวลากลางวันและเวลากลางคืน และอีกจำพวกหนึ่งคือ เป็นพวกที่ขอเป็นครั้งคราว บุคคลเหล่านี้คล้ายกับพวกสมัครเล่น คือ ถือว่าการขอทานเป็นงานอดิเรกหรือเป็นอาชีพเสริม เพราะมีอาชีพอื่นอยู่แล้ว บางรายไม่มีอาชีพอื่นแต่พอจะมีเงินใช้สอยส่วนตัวอยู่บ้างหรือมีผู้เลี้ยงดูอยู่แล้ว แต่พอขาดเงินก็ทำให้ต้องออกมาขอทานอีก (กรมประชาสงเคราะห์, 2518, น. 27)

ผู้ที่มีอาชีพขอทานโดยทั่วไปนั้น ส่วนใหญ่มักจะเป็นผู้ที่มีปัญหาความเดือดร้อนในเรื่องของการครองชีพ และฐานะความเป็นอยู่ยากจน ได้รับการศึกษาน้อย หรือบางคนไม่ได้รับการศึกษาเลย บางคนต้องประกอบอาชีพนี้เพราะความพิการทางร่างกายหรือจิตใจ และมีจำนวนมากที่ยึดอาชีพขอทานด้วยความสมัครใจเพราะเกียจคร้านขอความสะดวกลบง่ายไม่คำนึงถึงอนาคต ซึ่งจากการสำรวจของกรมประชาสงเคราะห์ พบว่า ผู้ที่ประกอบอาชีพเร่ร่อนขอทานส่วนใหญ่จำนวนร้อยละ 92 สมัครใจ ที่จะประกอบอาชีพเร่ร่อนขอทาน เพราะความจำเป็นที่ไม่มีอาชีพทำ (กรมประชาสงเคราะห์, 2518, น. 25)

อาชีพขอทานถูกมองว่าเป็นอาชีพที่น่ารังเกียจ น่าอับอาย ต่ำต้อย ไร้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และได้รับการดูถูกเหยียดหยามมาจากผู้พบเห็น ความเป็นมาของอาชีพขอทานเป็นอย่างไร เป็นไม่ปรากฏแน่ชัด แต่สำหรับในสังคมไทยหรือในแถบประเทศในทวีปเอเชียที่ไปรับเอาทัศนคติในการทำงานมาจากแนวคิดตะวันตก กระแสทุนนิยมและกระแสของบริโภคนิยมที่ว่า ไม่มีความจนในหมู่คนชนชั้น จึงทำให้แนวคิดดังกล่าวได้เข้าไปอยู่ในจิตสำนึกและได้นำไปสู่การเลือกปฏิบัติ ทั้งนี้เนื่องจากการขอทานถูกมองว่าเป็นอาชีพที่บุคคลรังเกียจ เห็นแก่ตัว ทั้งที่จริงแล้วในอดีตการขอทานการขอทานเป็นเรื่องที่เป็นปกติธรรมดา ยกตัวอย่างเช่น ในสังคมประเทศอินเดียประชาชนส่วนมากยังมีความรู้สึกภูมิใจที่ยังมีขอทานอยู่ เพราะเป็นการรักษาไว้ซึ่งเผ่าพันธุ์หรือวรรณะของตัวเองซึ่งคนขอทานเป็นชนชั้นที่เรียกว่า “ศูทร” ในที่นี้หมายรวมถึงกรรมกรหรือชนชั้นที่ต่ำในสังคมประเทศอินเดีย เป็นต้น

เช่นเดียวกับสังคมไทยในมุมมองคนในชุมชนเมืองที่มีมุมมองที่แตกต่างจากมุมมองของชาวบ้านในชนบท เช่น การสำรวจความคิดเห็นของกรุงเทพฯที่มีต่อการขอทานของบริษัทศูนย์วิจัยกสิกรไทย จำกัด (อ้างถึงใน กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, 2549) พบว่า คนกรุงเทพฯ เพียงร้อยละ 37.5 เห็นด้วยกับการให้เงินคนขอทาน ร้อยละ 62.5 ไม่เห็นด้วย แต่เนื่องจาก “การขอ” เป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่ชาวบ้านในชนบทในพื้นที่แห้งแล้งหรือขาดส่นกระทำกันเป็นส่วนมาก และการขอในลักษณะนี้ถือเป็นการทำบุญหรือการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันที่แสดงให้เห็นถึงความเอื้ออาทรตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาซึ่งต่างจากการขอในเมือง ที่ได้รับการตำหนิว่าน่ารังเกียจและได้รับการตำหนิว่าเป็นอาชีพที่ไม่รู้จักดิ้นรนขวานขวาย (นิธิ เลียวศิริวงศ์, 2541, น. 41) เช่น จากรายงานการวิจัยของ ศศิธร ไชยประสิทธิ์ (2546, น. 232-233) เรื่อง ขอทานข้าว : วัฒนธรรมการสงเคราะห์แก่คนยากไร้ในชนบทภาคเหนือ พบว่า แม่ค้าที่ออกไปเร่ร่อนขอทานหรือขอข้าวจากหมู่บ้านใกล้เคียงมักได้รับการดูถูกดูแคลนว่าเป็นพวกขี้ขอหรือพวกขี้เกียจ แม้ว่าจะรู้สึกอับอาย แต่แม่ค้าก็ยังต้องขอทานข้าวต่อไป เพราะความยากจนบังคับ นอกจากนี้ระบบสวัสดิการที่รัฐส่งมาให้ก็ยังไม่ได้คำนึงหรือครอบคลุมคนที่ยากจนที่สุดในหมู่บ้าน ในทางตรงกันข้ามระบบสวัสดิการเหล่านี้กลับสร้างภาระให้กับคนจนและเบียดขับคนที่ยากจนที่สุดไปอยู่ชายขอบของชุมชนมากยิ่งขึ้น ผลสุดท้ายคนขอทานก็ยังคงอยู่ในวังวนของความยากจนเช่นเดิม

วิธีการขอทาน

จากการสำรวจคนขอทาน พบว่า มีวิธีการขอทานอยู่ 2 ประเภทคือ การขอโดยมีการแลกเปลี่ยนหรือโดยการแสดงความสามารถกับขอโดยไม่มีการแลกเปลี่ยน สำหรับการขอโดยมีการแลกเปลี่ยน หรือการแสดงความสามารถนั้น ได้แก่ วิธีการขอพร้อมทั้งการร้อง หรือ การดีด สี ตี เป่า และการขอโดยแลกด้วยแรงงาน เช่น การขัดรองเท้า การขัดรองเท้าแม้ว่าจะป็นรูปของการใช้แรงงาน แต่บางครั้งก็มีการแฝงด้วยการขอทานปนอยู่ การขอโดยไม่มีการแลกเปลี่ยนเป็นการขอเฉย ๆ อาจนึ่งเป็นประจำเป็นที่โดยมีภาชนะเช่น ขันพลาสติก หรือกระป๋องสำหรับใส่เงินไว้ตรงหน้า บางรายเดินไปเรื่อย ๆ นอกจากนี้มีวิธีการขอซึ่งสมควรจัดอยู่ในประเภทขอโดยไม่มีการแลกเปลี่ยนเช่นกัน แต่มีความแตกต่างออกไปเล็กน้อยในลักษณะที่ว่าผู้ขอจะอุ้มเด็กทารกไว้ด้วย เพื่อให้ผู้ให้เกิดความเวทนาสงสาร เด็กที่อุ้มบางรายเป็นลูกของตนเอง บางรายก็เป็นการเช่าหรือการขโมยเพื่อนำมาใช้ในการขอทาน ซึ่งพบเห็นในสถานที่ต่าง ๆ (กรมประชาสงเคราะห์, 2518, น. 29)

จากข้อความข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า คนขอทานสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ขอทรัพย์สินจากผู้อื่นโดยมิได้กระทำอะไรตอบแทนหรือให้ทรัพย์สินตอบแทน และอีกกลุ่มหนึ่ง

คือการขอโดยมีการแลกเปลี่ยนด้วยแรงงาน แต่แฝงหรือปนด้วยการขอร้องโดยไม่มีการแลกเปลี่ยน เป็นการขอเปล่า ซึ่งมีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติควบคุมการขอร้อง พ.ศ. 2484 ที่แบ่งการขอร้องออกเป็น 2 ประเภท คือ การขอโดยมีการแลกเปลี่ยน แต่แฝงหรือปนด้วยการขอร้อง และการขอโดยไม่มีการแลกเปลี่ยน

การใช้อำนาจรัฐในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการขอร้อง

การใช้อำนาจรัฐในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการขอร้องและป้องกันแก้ไขมิให้บุคคลมาเป็นขอร้องและผู้ถือประโยชน์จากคนขอร้อง เป็นเรื่องอำนาจหน้าที่ของรัฐตามหลักกฎหมายปกครองที่มีต่อประชาชนทั้งในด้านการป้องกันรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และในด้านการทำนุบำรุงส่งเสริมฐานะความเป็นอยู่ของประชาชน ตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนรวมในด้านเศรษฐกิจต่าง ๆ เป็นต้น (ประยูร กาญจนดุล, 2538, น. 41) เพื่อให้ประชาชนได้รับความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิต และมีให้ขาดสิ่งที่เป็นอุปสรรคในการดำรงชีวิต ซึ่งหน้าที่ทั้งสองประการดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และในบางกรณีก็ไม่อาจแยกจากกันได้อย่างเด็ดขาดได้ เช่น การสังคมสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ประสบความทุกข์ยากเดือดร้อน ซึ่งจะช่วยป้องกันปัญหาอาชญากรรมได้ เป็นต้น ทั้งนี้ที่สำคัญของรัฐดังกล่าวเป็นสิ่งที่ระบุไว้ในแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ซึ่งรัฐต้องให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล จัดการศึกษา การสาธารณสุข การจัดงานและคุ้มครองแรงงาน รวมทั้งการประกันสังคม การสงเคราะห์คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และผู้ด้อยโอกาสทางสังคมอื่น ๆ เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีในสังคม ตลอดจนส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของสถาบันครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คนขอร้อง อันเป็นบุคคลที่ประสบความทุกข์ยากในการดำเนินชีวิตสมควรได้รับการช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนในรูปแบบการประชาสงเคราะห์แบบต่าง ๆ ให้เข้าสามารถผ่านพ้นวิกฤติการณ์ของชีวิตได้

พระราชบัญญัติควบคุมการขอร้อง พ.ศ. 2484 และกฎหมายที่เกี่ยวข้องการป้องกันและแก้ไข ปัญหาผู้ถือประโยชน์จากการขอร้อง

กฎหมายที่ใช้ดำเนินการแก้ไขปัญหาคคนขอร้องในประเทศไทย สามารถจำแนกตามกลุ่มเป้าหมายออกได้เป็น 2 ประเภท ดังต่อไปนี้คือ

1. คนขอทาน : ด้วยเหตุที่ปรากฏว่า มีบุคคลที่กระทำการขอทานเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะตามเทศกาลต่าง ๆ ก่อให้เกิดการกีดขวาง และสร้างความรำคาญให้แก่ประชาชน เสื่อมเสีย ศีลธรรมและวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ รวมทั้งเกิดความละอายชาวต่างชาติที่ได้มาพบเห็นรัฐจึง ได้บัญญัติพระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2484 ขึ้นได้ดำเนินจัดการกับคนขอทาน เพื่อไม่ให้เกิดการขอทาน ด้วยการใช้มาตรการทางสังคมสงเคราะห์ในรูปแบบสถานสงเคราะห์เพื่อฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายจิตใจให้สามารถประกอบสัมมาอาชีพได้ภายหลังการสงเคราะห์ โดยมีเนื้อหาสาระสำคัญโดยสรุปดังต่อไปนี้

1.1 คำนิยาม การขอทาน หมายถึง การขอทรัพย์สินของผู้อื่นโดยมิได้ทำการงาน ใดๆ หรือให้ทรัพย์สินสิ่งใดตอบแทน และมีใช้การขอกันในฐานะญาติมิตรและการขบร้อง คืด สีส ตี เป่า การแสดงการเล่นต่าง ๆ หรือการกระทำอย่างใดในทำนองเดียวกันนั้น เมื่อมิได้มีข้อตกลง โดยตรงหรือโดยปริยายที่จะเรียกเก็บค่าดู ค่าฟัง แต่ขอทรัพย์สินตามที่ผู้ฟังผู้ดูจะสมัครใจให้ ตลอดจนมิใช่เป็นการปฏิบัติกิจวัตรตามลัทธิศาสนา (พระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2484, มาตรา 6)

1.2 การส่งตัว คือ เมื่อปรากฏการขอขบขู่เท็จจริงตามหลักการสังคมสงเคราะห์ พบว่า บุคคลที่ทำการขอทานเป็นคนชราภาพ หรือวิกลจริต หรือพิการ หรือมีโรคซึ่งไม่สามารถประกอบอาชีพอย่างไร และไม่มีทางเลี้ยงชีพ ตลอดจนขาดผู้อุปการะ ก็ให้ส่งตัวไปยังสถานสงเคราะห์ ตามมาตราที่ 7 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว แต่หากพบว่า คนขอทานดังกล่าวมีร่างกายแข็งแรง สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองได้ ก็ให้ส่งตัวไปติดต่อกับสำนักงานจัดหางานของรัฐบาล เพื่อรับความช่วยเหลือ ซึ่งมีระยะเวลาภายในกำหนด 30 วัน นับตั้งแต่วันที่รับคำสั่ง ขอทานฝ่าฝืน ไม่ปฏิบัติตามและได้กระทำการขอทานอีก ก็ให้เจ้าพนักงานส่งตัวไปยังแหล่งประกอบกิจการ

1.3 ระยะเวลาที่อยู่รับการสงเคราะห์ในสถานสงเคราะห์ ในระยะเริ่มแรก ได้มีการ กำหนดระยะเวลาที่จะต้องถูกควบคุมตัว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนครั้งที่ถูกควบคุมตัว กล่าวคือ

- บุคคลที่ถูกส่งตัวเป็นครั้งแรก ให้ควบคุมไว้ไม่น้อยกว่า 3 เดือน
- บุคคลที่ถูกส่งตัวเป็นครั้งที่สอง ให้ควบคุมไว้ไม่ต่ำกว่า 1 ปี
- บุคคลที่ถูกส่งตัวเป็นครั้งที่สามขึ้นไป ให้ควบคุมไว้ไม่น้อยกว่า 2 ปี ตาม

ระเบียบข้อบังคับของสถานสงเคราะห์ควบคุมคนขอทาน

2. ผู้ถือประโยชน์จากคนขอทาน ตามประมวลกฎหมายอาญา ได้กำหนดมาตรการ ลงโทษแก่ผู้ถือประโยชน์จากคนขอทานต่อเมื่อคนขอทานถูกบังคับ ชูเช็ญหรือถูกทำร้ายร่างกาย ตามมาตรา 295-297 ซึ่งต้องระวางโทษจำคุกขั้นต่ำ 6 เดือน ถึง 10 ปี และความผิดต่อเสรีภาพ ตามมาตรา 309, 311 และ 312 ซึ่งระบุว่า ในกรณีที่บังคับให้ผู้อื่นกระทำ ต้องระวางโทษจำคุก ไม่เกิน 3 ปี กรณีกักขังหน่วงเหนี่ยวผู้อื่นต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 2,000 บาท

หรือทั้งจำทั้งปรับ สำหรับกรณีซื้อ ขาย รับหรือหน่วงเหนี่ยวบุคคลใด ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 7 ปี และปรับไม่เกิน 14,000 บาท แต่ถ้าคนขอทานสมัครใจในการถูกแสวงหาประโยชน์จากคนขอทาน ก็ไม่ถือว่าเป็นความผิด เพราะไม่มีพยานหลักฐานที่จะชี้ชัดว่าใครเป็นผู้อยู่เบื้องหลัง อย่างไรก็ตาม การดำเนินการกับผู้ถือผลประโยชน์จากคนขอทานก็พบอุปสรรคเช่นเดียวกัน เช่น

2.1 คนขอทานที่มีผู้ถือผลประโยชน์อยู่เบื้องหลัง มักให้ปากคำกับเจ้าพนักงาน สอบสวนว่า ตนเองสมัครใจที่จะขอทานตามลำพัง ไม่มีผู้บังคับแต่อย่างใด หรือมีเช่นนั้น ก็จะทำให้ ปากคำเบี่ยงเบนไปทำนองว่า ตนเองเดินทางมาตามหาญาติในกรุงเทพมหานครแล้วถูกตำรวจ ควบคุมตัวระหว่างทางนั่งรถ เป็นต้น เพราะเกรงกลัวต่ออิทธิพลแก๊งขอทาน หรือกลัวหาว่าตนเอง ออกจากสถานสงเคราะห์แล้วขอทานตามเดิม ก็จะขาดแหล่งอำนวยความสะดวกจากขบวนการธุรกิจ ขอทาน ทำให้ขาดพยานหลักฐานที่จะดำเนินคดีกับขอทาน ซึ่งมีการนำกฎหมายอาญา มาตรา 209 เพื่อนำมาควบคุมและป้องกันแก้ไขปัญหาการขอทานเพื่อให้เป็นประโยชน์ในการสืบเสาะและ จัดการกับต้นตอหรือผู้ถือประโยชน์จากการขอทาน

“ผู้ใดเป็นสมาชิกของคณะบุคคลซึ่งปกปิดวิธีการดำเนินการ และมีความ มุ่งหมายเพื่อการอันมิชอบด้วยกฎหมาย ผู้นั้นกระทำความผิดฐานเป็นอั้งยี่ ต้องระวางโทษจำคุกไม่ เกิน 7 ปี และปรับไม่เกิน 14,000 บาท”

“ถ้าผู้กระทำความผิดเป็นหัวหน้า ผู้จัดการ หรือผู้มีตำแหน่งหน้าที่ในคณะบุคคล นั้น ผู้นั้นต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 10 ปี และปรับไม่เกิน 20,000 บาท”

2.2 ยังไม่มีการบังคับใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยกับผู้ถือประโยชน์จากคนขอทาน ตามประมวลกฎหมายอาญา ในกรณีที่ผู้ถือผลประโยชน์จากคนขอทานอาจก่อให้เกิดอาชญากรรม ตามมา เช่น ความผิดต่อเสรีภาพ ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย เป็นต้น โดยกระทำต่อคนพิการที่ถูก ลักพามาบังคับให้ทำการขอทาน เพราะขาดการเล็งเห็นความสำคัญของมาตรการทางกฎหมายใน ลักษณะนี้ (สมศักดิ์ ชินอรุณชัย, 2537, น. 42-44)

แนวทางแก้ไขและป้องกันการขอทาน

ปัญหาการขอทานและคนขอทานเป็นปัญหาหรือปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นมา คู่ขนานกับการพัฒนาและความเจริญเติบโตของประเทศในด้านต่าง ๆ ซึ่งคนขอทานได้ถูก ระบุว่า เป็นปัญหาของสังคมเมื่อมีการบัญญัติพระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2484 และได้มีการ ระบุแนวทางในการแก้ไขปัญหาการขอทาน ที่ทั้งหน่วยงานในภาครัฐและหน่วยงานที่รับผิดชอบได้ ประสานกันเพื่อร่วมกันป้องกันการขอทาน โดยมีกรอบหรือแนวทางในการปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. การแก้ไขปัญหาคอนขอทาน การดำเนินการของภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาคอนขอทานและการป้องกันการขอทานนั้นอยู่ในกรอบปฏิบัติของพระราชบัญญัติควบคุมการขอทานโดยมีการลงโทษปราบปรามค้ำคนขอทาน และการแสวงหาประโยชน์จากคนขอทาน เนื่องจากผู้ถือประโยชน์จากคนขอทานเป็นพวกที่จัดการเป็นธุรกิจให้มีคนขอทานตามที่ต้องการ ๗ ตลอดจนเป็นผู้จัดสรรแบ่งปันรายได้จากการขอทานอย่างไม่ยุติธรรมให้แก่แรงงานขอทานเข้าทำงานองรีดไถเงินจากคนขอทาน คนขอทานจึงตกอยู่ในฐานะเครื่องมือหาเงินของบุคคลที่ 3 ซึ่งสร้างอิทธิพลอยู่เหนือคนขอทาน ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมอย่างร้ายแรงที่คนขอทานจะถูกรีดรอนสิทธิและเสรีภาพทางร่างกาย และทรัพย์แล้ว ยังก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรมอื่น ๆ ตามมามากมาย ดังนั้น รัฐจึงได้มอบหมายให้เป็นหน้าที่ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาที่จะต้องดำเนินการจับกุมผู้ถือประโยชน์จากคนขอทานในกรณีที่คนขอทานถูกบังคับให้ขอทาน

2. การปราบปรามคนขอทาน ตาม พ.ร.บ. ควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2484 ได้ระบุให้กรมประชาสงเคราะห์ประสานความร่วมมือกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติดำเนินการควบคุมคนขอทานส่งไปยังสถานสงเคราะห์ แต่เนื่องจากปริมาณคนขอทานทวีจำนวนมากขึ้นตามความเจริญเติบโตของเมือง ดังนั้น กระทรวงแรงงาน จึงได้มีคำสั่งที่ 385/2540 ลงวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2540 แต่ตั้งสำนักเทศกิจ กรุงเทพมหานคร มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมคนขอทานส่งเข้าไปสถานสงเคราะห์ของกรมประชาสงเคราะห์ด้วยเช่นกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการควบคุมคนขอทาน

3. การปรับสภาพคนขอทาน เป็นการมุ่งให้บุคคลผู้คลุกคลีกับอาชีพขอทานมาก่อนได้มีโอกาสกลับตัวกลับใจดำรงชีวิตด้วยดีดังเดิม ด้วยการฟื้นฟูสมรรถภาพคนขอทานในสถานสงเคราะห์ของกรมประชาสงเคราะห์ เพื่อให้เขาได้มีอาชีพติดตัวภายหลังพ้นการสงเคราะห์เพราะว่าเหตุผลในการปราบปรามคนขอทานอย่างเดียวยังพอแก่การหยุดยั้งให้คนเลิกประพฤติขอทาน หากความเดือดร้อนของเขายังไม่ได้รับการบำบัดแก้ไข ทั้งนี้ กรมประชาสงเคราะห์ซึ่งมีบทบาทหน้าที่โดยตรงในเรื่องนี้ ได้จัดตั้งสถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่ง ซึ่งสามารถจัดแบ่งตามกลุ่มเป้าหมายได้ 3 กลุ่ม ได้แก่

1. คนขอทานมีร่างกายปกติ เช่น สถานสงเคราะห์ชายฉาบบุรี สถานสงเคราะห์หญิงฉาบบุรี จังหวัดปทุมธานี สถานสงเคราะห์กุ่มสะแก จังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น
2. คนขอทานที่พิการทางกาย เช่น สถานสงเคราะห์คนพิการและทุพพลภาพพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ สถานสงเคราะห์คนพิการและทุพพลภาพบางละมุง จังหวัดชลบุรี เป็นต้น
3. คนขอทานที่พิการทางจิต ได้แก่ สถานสงเคราะห์บ้านกึ่งวิธัชาย และสถานสงเคราะห์บ้านกึ่งวิธัชย จังหวัดปทุมธานี

ในทางปฏิบัติคนขอทานพิการที่ถูกควบคุมตัวตาม พ.ร.บ. ควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2484 ทุกราย จะถูกส่งตัวเข้าไปรับการสงเคราะห์ในสถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่งก่อน หลังจากที่เจ้าหน้าที่ทำการสอบประวัติเพื่อพิจารณาให้การสงเคราะห์แล้วจึงแยกไปส่งที่สถานสงเคราะห์คนพิการและทุพพลภาพภายหลัง ส่วนคนขอทานที่มีอาการทางจิตจะได้รับการสงเคราะห์ในสถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่งต่อไป เนื่องจากสถานสงเคราะห์บ้านกึ่งวิถีชาย และสถานสงเคราะห์บ้านกึ่งวิถีหญิง จะคัดเลือกคนขอทานพิการทางจิตที่กำลังอยู่รับการรักษาในโรงพยาบาลศรัทธาหรือโรงพยาบาลสมเด็จพระยาเท่านั้น นอกจากนี้ กรมควบคุมโรคติดต่อยังได้จัดตั้งสถานสงเคราะห์สำหรับคนขอทานที่เจ็บป่วยเป็นโรคเรื้อนในนิคมโรคเรื้อน ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณโรงพยาบาลพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการได้ด้วยแล้ว (วรรณภา อธิญกุล, 2543, น. 43-44) นอกจากนี้สำหรับการดำเนินการของสถานสงเคราะห์ ได้มีแนวทางในการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาคนขอทานดังต่อไปนี้ (จุฑามาศ ศรีจามร, 2518, น. 24-53)

1. สถานที่พักอาศัยและเครื่องอุปโภคบริโภค โดยทางสถานสงเคราะห์ได้แบ่งผู้รับการสงเคราะห์ตามสภาพร่างกายออกเป็นกลุ่ม ได้แก่ คนพิการขาดขา ตาบอด ก็จะจัดให้อยู่ในอาคารชั้นเดียว ส่วนคนที่แข็งแรงก็ให้อยู่ในอาคาร 2 ชั้น และคนที่เจ็บป่วยก็จัดแยกให้อยู่ในโรงพยาบาลโดยให้อยู่ร่วมกันอาคารละไม่เกิน 50 คน ซึ่งนับว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการจัดบริการเพื่อให้สามารถสงเคราะห์แก่คนขอทานให้ได้จำนวนมากที่สุดภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด

2. การฝึกอาชีพตามสาขาต่าง ๆ ได้แก่ เกษตรกรรม ทอเสื่อ ช่างไม้ ช่างเชื่อม จักสาน สิ่งประดิษฐ์ ตัดเย็บเสื้อผ้า คหกรรม โยธา ในกรณีที่ผู้รับบริการ ต้องการฝึกวิชาชีพนอกเหนือจากทางสถานสงเคราะห์จัด ทางสถานสงเคราะห์อาจพิจารณาดำเนินการขออนุมัติ เพื่อย้ายผู้รับบริการไปฝึกอาชีพยังสถานสงเคราะห์ในประเภทเดียวกัน หรือสถาบันหรือหน่วยงานตามมีเห็นสมควรเป็นราย ๆ ไป อนึ่ง รายได้จากงานต่าง ๆ ที่ได้จากการฝึกอาชีพ ผู้อบรมจะได้รับส่วนแบ่งร้อยละ 70 และจะจ่ายเมื่อผู้นั้นได้รับการปลดปล่อย วิธีนี้นับเป็นวิธีที่ดีที่ให้ความหวังแก่ผู้รับบริการ และได้มีทุนรอนติดตัวไปบ้างภายหลังออกจากสถานสงเคราะห์

3. การให้การศึกษา ทางสถานสงเคราะห์ชายธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ได้เคยจัดโครงการอ่านออกเขียนได้ เพื่อจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่คนขอทานให้สามารถอ่าน-เขียนหนังสือได้ แต่เนื่องจากสภาพคนขอทานส่วนใหญ่มีอาการทางจิตประสาทจึงยากแก่การให้ศึกษา ส่วนคนขอทานที่มีสุขภาพจิตปกติ มักจะไปรับการฝึกอาชีพเพราะมีรายได้จากการทำงาน ประกอบกับเจ้าหน้าที่มีภาระงานประจำมาก โครงการดังกล่าวดำเนินไปได้ประมาณ 4 เดือน จึงเลิกล้มไปในที่สุด

4. การสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย เช่น การให้คำปรึกษา หรือการติดต่อญาติให้รับตัวไปอุปการะ การประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ให้การช่วยเหลือผู้รับบริการ การจัดหางาน เป็นต้น

5. สันทนาการ เช่น การประกวดร้องเพลง รำวง การเล่นเกมส์ต่าง ๆ การแสดงของบุคคลภายนอกและจัดทัศนาคจรเป็นครั้งคราว เป็นต้น

6. การจัดกลุ่มบำบัด กลุ่มละประมาณ 10-15 คน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้รับบริการได้พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของรับผู้รับบริการ จักได้แสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน

7. การรักษาพยาบาล โดยพยาบาลหรือผู้พยาบาลจะให้การดูแลรักษาผู้รับบริการซึ่งป่วยด้วยโรคต่าง ๆ หรือประสบอุบัติเหตุต่าง ๆ ในกรณีที่เกินขีดความสามารถทางสถานสงเคราะห์จะส่งตัวไปรักษาที่โรงพยาบาลที่ใกล้หน่วยงานที่สุด ส่วนกรณีที่ผู้รับบริการป่วยด้วยวัณโรคหรือโรคติดต่ออื่น ๆ ซึ่งรับจากสถานสงเคราะห์อื่นหรือโรงพยาบาลอื่น เจ้าหน้าที่จะแยกไว้ที่อาคารพยาบาลต่างหากเพื่อควบคุมและป้องกันการติดต่อ

8. การสงเคราะห์ในด้านอื่น ๆ เช่น การฝากครรภ์ และการทำคลอดที่โรงพยาบาล การอบรมด้านศาสนาและศีลธรรม การฉาบปนกิจตามประเพณี ตลอดจนการสงเคราะห์แก่ครอบครัวผู้รับบริการ ตามสภาพปัญหาความเดือดร้อนเป็นราย ๆ ไป

ดังนั้น ด้วยมูลเหตุที่ว่า การขอทานเกิดขึ้นจากปัจจัยหลายประการที่จะผลักดันคนเข้าสู่วงจรของการขอทาน ดังนั้น จึงได้มีการพัฒนาและปรับปรุงแนวทางเพื่อป้องกันมิให้คนเข้ามาขอทาน จึงควรมีการป้องกันและแก้ไขปัญหที่ต้นตอของสาเหตุของปัญหาเหล่านี้ให้หมดไปด้วยมาตรการต่าง ๆ ได้แก่

1. การฝึกอาชีพ เพื่อพัฒนาฝีมือแรงงานให้มีประสิทธิภาพตามความต้องการของตลาดแรงงาน และความต้องการของท้องถิ่น เช่น ช่างไฟฟ้า ช่างเครื่องยนต์ ช่างไม้ ช่างตัดผม เกษตรกรรม เป็นต้น โดยคำนึงถึงความต้องการด้านการอาชีพและความจำเป็นของแต่ละท้องถิ่น

2. การจัดหางาน ซึ่งจะช่วยให้ผู้ที่ว่างงานได้มีงานทำมากขึ้น มิต้องหันไปขอทานเลี้ยงชีพ

3. การสงเคราะห์ด้านต่าง ๆ เพื่อให้การสงเคราะห์ผู้ที่ประสบปัญหาทางสังคมทั้งเด็ก เยาวชน คนพิการ ผู้ประสบภัย ผู้ที่ขาดแคลนที่ดินทำกิน และผู้ที่ไร้ที่พึ่ง ซึ่งมีทั้งการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาความเดือดร้อนเฉพาะหน้าให้ผ่านพ้นวิกฤติปัญหาชีวิต เช่น การครองชีพ ทุนการประกอบอาชีพ ค่ารักษาพยาบาล การเยี่ยมเยียนให้คำปรึกษาแนะนำรวมทั้งการเข้ารับอุปการะในสถานสงเคราะห์เมื่อไม่สามารถแก้ไขปัญหาด้วยบริการอื่น ๆ เป็นต้น

4. การประกันสุขภาพ ด้วยการสนับสนุนงานด้านการสาธารณสุขมูลฐานเพื่อตั้งให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดบริการสุขภาพด้วยตนเอง ส่งเสริมการกระจายบริการสาธารณสุขไปสู่ส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น รวมทั้งแหล่งเสื่อมโทรม จัดบริการรักษาพยาบาลฟรีแก่ผู้ที่มีรายได้น้อยและผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษ อีกทั้งจัดทำโครงการประกันสุขภาพโดยความสมัครใจเพื่อส่งเสริม

และสนับสนุนให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศได้มีหลักประกันด้านการดูแลสุขภาพ และมีโอกาสได้รับการบริการสาธารณสุขเมื่อเกิดการเจ็บป่วยโดยเท่าเทียมกันตามขั้นตอนและระดับความจำเป็น อย่างมีระบบและทั่วถึง (กระทรวงสาธารณสุข, ม.ป.ป., น. 8) ตลอดจนประชาสัมพันธ์เผยแพร่ทางด้านสุขศึกษา เพื่อให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารทางด้านสาธารณสุขที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตโดยทั่วถึง อันจะนำไปสู่การมีสุขภาพดีโดยทั่วหน้า

5. การส่งเสริมสุขภาพจิต เพื่อป้องกันมิให้คนที่มีความทุกข์ทางจิตและสนับสนุนการช่วยเหลือคนที่มีลักษณะจิตใจอ่อนแอให้มีตกเป็นเหยื่อหรือเป็นทาสของอบายมุขต่าง ๆ เป็นการช่วยเหลือยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น ตัวอย่างเช่น การช่วยผู้ที่เริ่มมีอาการผิดปกติหรือมีพฤติกรรมแปลก ๆ หรือเริ่มมีการแสดงที่น่าเป็นอันตรายต่าง ๆ ตลอดจนการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันความเสื่อมโทรมของสุขภาพจิตและการความเข้าใจในการส่งเสริมสุขภาพกายและจิตของประชาชน (สมาคมสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย อ้างถึงใน วรรณภา อรัญกุล, 2543, น. 47)

6. การประกันสังคม เพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตให้แก่ประชาชนทั้งในด้านความคุ้มครองเงินรายได้ประจำไม่ให้ขาดตอนหรือต้องสูญเสียไป และขจัดปิดเป่าความเดือดร้อนทุกข์ยากจากสาเหตุต่าง ๆ อันเป็นปัญหาที่ประชาชนไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

7. การรณรงค์ประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องทางสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ ตลอดจนเครื่องถอนเงินอัตโนมัติ เป็นต้น ให้ประชาชนทราบถึงภัยอันตรายของปัญหาคนขอทานว่าการให้เงินคนขอทานมิใช่การให้ความช่วยเหลือที่แท้จริง ในทางตรงกันข้ามเป็นการสนับสนุนส่งเสริมให้มีการขอทาน และการขอทานเป็นพฤติกรรมที่ผิดกฎหมาย เพื่อชักชวนให้ประชาชนไม่สนับสนุนคนขอทานด้วยการให้เงิน ตัวอย่างเช่น การประชาสัมพันธ์ผ่านเครื่องถอนเงินอัตโนมัติ (ATM) ของธนาคารกรุงไทยจำกัด (มหาชน) ธนาคารกรุงเทพจำกัด (มหาชน) ธนาคารกสิกรไทยจำกัด (มหาชน) ด้วยข้อความที่ว่า ยิงให้ทาน ยิงมีคนนำผู้สงสารมาทรมานหาประโยชน์ หรือ ต้องการให้ช่วยเหลือเด็ก คนชรา คนพิการถูกบังคับให้ขอทาน แจ่งกรมประชาสัมพันธ์ หรือกองกำกับการสวัสดิภาพเด็กและเยาวชน (กกสด.) (กองสวัสดิการสงเคราะห์ กรมประชาสัมพันธ์, อ้างถึงใน วรรณภา อรัญกุล, 2543, น. 47)

ในปัจจุบันสถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่ง ทั้ง 11 แห่งได้พยายามจำแนกคนเร่ร่อน และคนขอทานเพื่อให้สะดวกต่อการให้ความช่วยเหลือ ซึ่งคนเร่ร่อนและคนขอทานที่มีร่างกายปกติและจิตใจปกติ จะมีการอบรมเพื่อให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ เช่น การเกษตร การคหกรรม การประดิษฐ์สิ่งของจากวัสดุที่เหลือใช้ โดยการประสานงานกับกรมพัฒนาฝีมือแรงงานมาให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ ส่วนคนเร่ร่อนและคนขอทานที่พิการหรือมีสภาพจิตที่ไม่ปกติก็ได้รับการบำบัดรักษา โดยได้รับการร่วมมือจากโรงพยาบาลในท้องที่รับผิดชอบ โดยการบำบัดทางเพื่อเข้ารับ

การรักษาฟรี เป็นต้น ซึ่งเน้นการเน้นการปฏิบัติงานเชิงรุกและต้องการให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการรับฟังสถานการณ์ของคนเร่ร่อนและคนขอทานที่สถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่งเพื่อทำความเข้าใจคนเร่ร่อนและคนขอทาน โดยมีการปฏิบัติงานเพื่อแก้ไขปัญหาคนเร่ร่อนขอทานเชิงรุก มุ่งเน้นการจำหน่ายคนเร่ร่อนและคนขอทานเพื่อให้กลับคืนสู่สังคม ดังต่อไปนี้ (สถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่งนิคมสร้างตัวเองปรือใหญ่, 2549)

1. การออกสำรวจเพื่อให้ความช่วยเหลือคนเร่ร่อนและคนขอทาน โดยการขอความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เมื่อพบว่า คนเร่ร่อนหรือคนขอทานมีที่อยู่อาศัยและมีบัตรประจำตัวประชาชน จะต้องส่งตัวกลับโดยการติดต่อประสานงานกับพัฒนาสังคมและความมั่นคงของจังหวัดที่คนเร่ร่อนหรือคนขอทานสังกัดอยู่

2. สำหรับคนขอทานที่ไม่มีบัตรประจำตัวประชาชนสัมภาษณ์เพื่อที่จะได้ข้อมูลเพื่อที่จะนำส่งตัวกลับภูมิลำเนาเดิม พร้อมทั้งประสานงานญาติพี่น้องให้มารับตัว

3. การอบรมเพื่อให้ความรู้ในการประกอบอาชีพในสถานสงเคราะห์นั้น จะมีการอบรมแบบเป็นกลุ่มประกอบอาชีพ โดยมีผู้ปกครองสถานสงเคราะห์และเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการมอบหมายเป็นผู้ดูแล ซึ่งการอบรมเพื่อให้ความรู้ในการประกอบอาชีพนั้นต้องเป็นอาชีพที่ผู้รับมีความต้องการที่จะทำ โดยจะมีมอบใบรับรองการอบรมเพื่อสามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพจริงได้ การให้การอบรมนั้นจะมีการให้ความรู้เกี่ยวกับการออมทรัพย์เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพหรือการออมทรัพย์เพื่อใช้ในชีวิตประจำวันของผู้ใช้บริการ การให้ความรู้เกี่ยวกับหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือทางสังคม เพราะคนเร่ร่อนหรือคนขอทานมีสิทธิในการเข้าร้องเรียนเพื่อรับสวัสดิการและการบริการทางสังคมเท่าเทียมกับคนทั่วไป ด้วยเหตุผลที่ว่า การปฏิบัติงานในปัจจุบันมุ่งเน้นการจำหน่ายผู้ให้บริการให้ออกไปสู่สังคม

4. ผู้ที่ได้รับการอบรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพแล้ว เมื่อมีสถานประกอบการหรือหน่วยงานติดต่อมาเพื่อที่จะไปประกอบอาชีพจะถูกส่งตัวไปประกอบอาชีพตามสถานประกอบการต่าง ๆ ที่ขอมา โดยเงินค่าจ้างที่ได้มาจากการประกอบอาชีพจะนำมารวมกันเพื่อเป็นกองทุนช่วยเหลือให้กับสมาชิกภายในกลุ่มเมื่อมีปัญหาโดยการนำไปเปิดเป็นบัญชีออมทรัพย์

5. ผู้ที่ประกอบอาชีพอยู่ในสถานสงเคราะห์เมื่อผลผลิตนำออกไปจำหน่ายแล้ว รายได้ที่ได้จากการจำหน่ายให้นำกลับมาเพื่อใช้ในการออมทรัพย์โดยการนำเปิดบัญชีในนามของกลุ่มประกอบอาชีพที่ประกอบอยู่ โดยให้อยู่ในความดูแลของเจ้าหน้าที่

6. ผู้ที่ถูกส่งตัวกลับ เจ้าหน้าที่ที่ทำการสำรวจต้องติดตามและให้การดูแลโดยการประสานกับพื้นที่ที่คนเร่ร่อนหรือคนขอทานส่งตัวกลับเพื่อให้ความช่วยเหลือตามความต้องการของคนเร่ร่อนหรือคนขอทาน

7. การส่งเสริมให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติการเพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหาคนเร่ร่อนและคนขอทานทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เพื่อให้การปฏิบัติงานไปในแนวทางเดียวกัน

โดยภาพรวม สถานสงเคราะห์มีบทบาทในการดูแลให้การสงเคราะห์เกี่ยวกับความเป็นอยู่และฝึกอบรมคนเร่ร่อนขอทาน ด้วยการจัดบริการด้านต่าง ๆ ได้แก่ บัณฑิต 4 การฝึกอบรมอาชีพ และศีลธรรม การรักษาพยาบาล สันทนาการ และการสังคมสงเคราะห์โดยการให้คำปรึกษาปัญหาต่าง ๆ การปรับสภาพจิตใจและความประพฤติ การส่งตัวกลับภูมิลำเนา และการจัดหางานให้ทำตามความถนัดหรือความเหมาะสม เพื่อให้คนขอทานบางรายที่ได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพในสถานสงเคราะห์แล้วยังไม่สามารถประกอบสัมมาชีพได้ เพราะมีข้อจำกัดด้านความพิการ โดยเฉพาะความพิการด้านปัญญา และมีอาการทางจิต ซราภาพมาก เป็นต้น อันเป็นอุปสรรคในการฟื้นฟูสมรรถภาพให้เหมือนคนปกติได้ อาจทำได้เพียงทำอย่างไรที่จะทำให้เขาสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ในการดำรงชีวิต ในการนี้จึงต้องเป็นหน้าที่ของสถานสงเคราะห์ในการอุปการะต่อไป

ดังนั้น จากแนวคิดเกี่ยวกับการขอทาน จึงสรุปได้ว่า การขอทานนั้นเป็นปัญหาที่มีมานานแล้วในสังคมไทย ซึ่งสาเหตุที่ทำให้ปัญหาการเร่ร่อนขอทานยังมีอยู่ในสังคมไทยเพราะว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่รวมทั้งจิตสำนึกที่ว่า การขอทานเป็นอาชีพที่ไม่ต้องลงทุนลงแรงอะไร เป็นอาชีพที่ขายความน่าเวทนาสงสาร รวมทั้งมีรายได้ต่อวันที่เป็นสิ่งดึงดูดให้คนจำนวนหนึ่งต้องมาประกอบอาชีพเร่ร่อนขอทานซึ่งจะมีวิธีการขอทานที่แตกต่างกันออกไป ในปัจจุบันการขอทานเป็นปัญหาและมีผลกระทบต่อสภาพสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองหลายประการ เช่น การขอทานก่อให้เกิดสภาพที่น่าเวทนา ไม่น่าดู สร้างความรำคาญให้แก่ชุมชน และแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาประเทศที่ยังไม่เจริญทัดเทียมกับประเทศที่พัฒนาแล้ว อีกทั้งการขอทานยังทำให้ประเทศต้องสูญเสียกำลังคนในการพัฒนาสังคมไปอีกจำนวนหนึ่ง ด้วยเหตุนี้รัฐจึงต้องมีการกำหนดพระราชบัญญัติควบคุมการขอทานในพุทธศักราช 2484 ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญได้ว่า หากการตรวจสอบข้อเท็จจริงแล้วพบว่า บุคคลที่กระทำการขอทานเป็นคนซราภาพ วิกัลจริต พิการหรือมีโรคซึ่งไม่สามารถประกอบอาชีพใดได้และไม่มีทางเลี้ยงชีพ ตลอดจนจนขาดคนอุปการะ ก็ต้องส่งตัวกลับไปยังสถานสงเคราะห์ แต่หากพบว่า คนขอทานดังกล่าว มีร่างกายแข็งแรงสามารถประกอบอาชีพได้ เลี้ยงตัวเองได้ ก็ส่งตัวไปติดต่อสำนักงานจัดหางานของรัฐบาล เพื่อรับความช่วยเหลือต่อไป

ทฤษฎีทางอาชีพ

ทฤษฎีทางอาชีพแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะสำคัญคือ ทฤษฎีการเลือกอาชีพและความพึงพอใจในการประกอบอาชีพ

ทฤษฎีการเลือกอาชีพ

Frank Parson (อ้างถึงใน ระเบียบวิธี วังศ์ภักดี, 2542, น. 35) ได้กล่าวถึงการเลือกอาชีพไว้ว่า บุคคลจะทำการเลือกอาชีพต้องมีการพิจารณาในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ตัวเอง โดยบุคคลจะวิเคราะห์คุณสมบัติต่าง ๆ และองค์ประกอบของตนเอง เป็นต้นว่า ความสามารถ ความสนใจ ความถนัด บุคลิกภาพ ฐานะทางเศรษฐกิจ สภาพการณ์ต่าง ๆ ของครอบครัว

2. วิเคราะห์อาชีพโดยบุคคลจะแสวงหาความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับอาชีพ เป็นต้นว่า ความรู้เกี่ยวกับลักษณะทางอาชีพ ความต้องการของตลาดแรงงานเกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ เวลา และทุนทรัพย์ที่ใช้ในการเตรียมตัวประกอบอาชีพ รายได้มั่นคงและโอกาสก้าวหน้าในอาชีพ

3. การใช้วิจยารณญาณในการตัดสินใจในการเลือกอาชีพ โดยอาศัยหลักการวิเคราะห์ตนเองและวิเคราะห์อาชีพประกอบกัน

Hoppock (อ้างถึงใน ทิพวรรณ ประภาวรรณศิริ, 2528, น. 16) ได้นำเอาแนวคิดของทฤษฎีต่าง ๆ เกี่ยวกับการอาชีพมาประกอบกัน จึงเป็นแนวคิดทางอาชีพ ทฤษฎีนี้จึงเรียกว่า Composite Theory ซึ่งมีหลักในการเลือกอาชีพ

1. การเลือกอาชีพเป็นการกระทำเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคล
2. บุคคลจะตัดสินใจเลือกอาชีพใด เป็นเพราะเชื่อว่าอาชีพนั้นสามารถตอบสนองความต้องการของตัวเองดีที่สุด

3. ความต้องการของคนจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการเลือกอาชีพ

4. การพัฒนาอาชีพเริ่มเมื่อบุคคลทราบว่าอาชีพนั้น ๆ สามารถนำไปสู่ความต้องการของตนเองได้

5. ความก้าวหน้าในการพัฒนาอาชีพและการปรับปรุงการเลือกอาชีพจะดีขึ้นเมื่อบุคคลสามารถคาดหวังถึงโอกาสที่อาชีพนั้นจะสนองต่อความต้องการของตนได้ ซึ่งความสามารถในการคาดหวังขึ้นอยู่กับความรู้จักตัวเอง ความรู้เกี่ยวกับอาชีพ และความสามารถที่จะคิดเหตุผล

6. ข้อมูลส่วนบุคคลมีผลต่อการเลือกอาชีพ โดยช่วยให้บุคคลเข้าใจว่าตนต้องการอะไร และจะต้องปรับปรุงอะไร

7. ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพมีผลต่อการเลือกอาชีพโดยช่วยให้บุคคลค้นพบงานหรืออาชีพที่ตรงกับความต้องการของบุคคล

8. ระดับความพอใจในงานขึ้นอยู่กับอัตราส่วนระหว่างสิ่งทีงานนั้นให้กับบุคคลและความต้องการของบุคคล

9. ความพึงพอใจในงาน เป็นผลมาจากการที่งานสามารถตอบสนองความต้องการในปัจจุบันได้ และความคาดหวังว่างานนั้นจะทำให้บรรลุความต้องการในอนาคตได้หรือจากการที่คาดหวังว่านั้นจะนำไปสู่งานอื่นที่ต้องการได้

10. การเลือกอาชีพสามารถเปลี่ยนแปลงได้เสมอ เมื่อบุคคลคิดว่างานที่เปลี่ยนแปลงใหม่นั้นจะสนองต่อความต้องการได้ดีกว่างานเดิม

เดวิส (Davis, 1996, cited in Isaacson and Brown, 2000, p. 227) กล่าวว่าไว้ว่า กระบวนการตัดสินใจในการเลือกอาชีพนั้นเริ่มจากวิเคราะห์ถึงคุณค่าและความสามารถซึ่งเป็นไปตามลักษณะของความสามารถและคุณค่าในแต่ละอาชีพ บุคคลจะมีการตัดสินใจจากการเปรียบเทียบถึงความพึงพอใจในงานและตอบสนองต่อความต้องการของตน

ครัม โบลท์ มิเชลล์ และ โจนส์ (อ้างถึงใน ดรูณี นาคฤทธิ, 2542, น. 10) ได้กล่าวว่า กลไกของความสนใจของค่านิยมของงานและทักษะในการพัฒนาการตัดสินใจเลือกอาชีพ เป็นผลมาจากการมีปฏิสัมพันธ์กันในสังคมและประสบการณ์ที่ได้รับจากการเรียนรู้จากตัวแบบ

Gingberg (อ้างถึงใน วรณา เต็มสิริพจน์, 2533, น. 13) ได้สรุปแนวความคิดการเลือกอาชีพว่า การเลือกอาชีพมีลักษณะเป็นกระบวนการ (Process) มิใช่เป็นการตัดสินใจเพียงชั่วครู่ หากแต่เป็นส่วนช่วยที่อยู่ระหว่างการตัดสินใจเลือก บุคคลพยายามหาโอกาสที่จะได้ประโยชน์และผลตอบแทนที่ได้รับและจะต้องเป็นผลประโยชน์ที่ได้รับมากที่สุด

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของของ ครัมโบลท์ ได้อธิบายถึงการที่บุคคลที่ตัดสินใจเลือกอาชีพและมีความพึงพอใจในการประกอบอาชีพ พบว่า การตัดสินใจเลือกอาชีพขึ้นอยู่กับประสบการณ์ชีวิตและอิทธิพลต่อกำหนดทางเลือกของอาชีพ มีองค์ประกอบอยู่ 4 ประการ คือ (Zunker, 1998, pp. 58-59 อ้างถึงใน ชิตชนก จิตเสวตกุล, 2545, น. 9-11)

1. สายพันธุ์กรรมของบุคคลและความสามารถพิเศษ เช่น เพศ สถิติปัญญา ความสามารถด้านต่าง ๆ

2. เงื่อนไขทางสิ่งแวดล้อมและเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิต ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลเหนือการควบคุมของมนุษย์ มีอิทธิพลต่อทักษะ การปฏิบัติงานต่าง ๆ และพัฒนาการทางอาชีพ

3. ประสบการณ์เรียนรู้ทั้งจากการเรียนรู้ผ่านบุคคลและการเรียนรู้โดยกระบวนการ
เชื่อมโยง

4. ความสามารถหรือทักษะที่ใช้ในการประกอบอาชีพ หมายถึง ทักษะที่บุคคลต้องมีการพัฒนาให้ดีขึ้น เช่น ทักษะการแก้ไขปัญหา อุปนิสัยในการทำงาน เป็นต้น

Glimmer (อ้างถึงใน ชาญณรงค์ หาญอมรเศรษฐ, 2533, น. 14) ได้ศึกษาและสรุปองค์ประกอบที่เกี่ยวกับการตัดสินใจในการทำงานและความพึงพอใจในการทำงานไว้ 8 ประการคือ

1. ความมั่นคงและความปลอดภัย (Security) เป็นความมั่นคงปลอดภัยในการทำงาน เป็นองค์ประกอบแรกที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน ทั้งนี้เพราะความต้องการความมั่นคงปลอดภัยจะเพิ่มขึ้นตามอายุของผู้ปฏิบัติงาน

2. โอกาสก้าวหน้าในการทำงาน (Opportunity for advancement) การมีโอกาสนำหน้าจากความสามารถในการทำงานทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน

3. สถานที่ทำงานและการจัดการ (Company and Management) ความพึงพอใจในสถานที่ทำงาน ชื่อเสียง รายได้

4. ค่าจ้าง (Wage) หรือรายได้ซึ่งผู้ที่ทำงานจะจัดอันดับเกือบสูงสุด และค่าจ้างหรือรายได้จะมีความสำคัญสำหรับคนงานมากกว่าผู้ทำงานในสำนักงานหรือหน่วยงานรัฐบาล

5. ลักษณะของงานที่ทำ (Intrinsic Aspects of job) ลักษณะของงานที่ทำจะมีความสัมพันธ์กับความรู้ ความสามารถของผู้ทำงาน

6. ลักษณะทางสังคม (Social Aspect of the job) เป็นความต้องการให้สังคมยอมรับ ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งจะทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน

7. สภาพการทำงาน (Working Condition) คือชั่วโมงการทำงาน ห่วงน้ำ เป็นต้น

8. ผลประโยชน์ตอบแทน (Benefit) ได้แก่ เงินบำเหน็จบำนาญ ค่ารักษาพยาบาล วันหยุดพักผ่อน เป็นต้น

จากทฤษฎีการอาชีพและความพึงพอใจในการประกอบอาชีพ สรุปได้ว่า บุคคลจะตัดสินใจเลือกในการประกอบอาชีพนั้นขึ้นอยู่กับความสมัครใจและความต้องการในการประกอบอาชีพนั้นเป็นสำคัญ โดยมีการพิจารณาทางเลือกต่าง ๆ ในการประกอบอาชีพ ที่เหมาะสมกับตัวเอง ทั้งด้านความรู้ ความสนใจ ความถนัด ของแต่ละบุคคล ในที่นี้สามารถนำมาอธิบายสมาชิกในโครงการที่แต่ละบุคคลจะตัดสินใจในการเลือกประกอบอาชีพตามความต้องการ ความรู้และความถนัดของตัวเอง รวมทั้งสภาพทางสังคมของบุคคลนั้น จึงทำให้แบ่งกลุ่มในการประกอบอาชีพออกเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มเลี้ยงวัว กลุ่มเลี้ยงสุกร และกลุ่มปลูกผักไร้สารพิษ ซึ่งเมื่อสมาชิกในแต่ละบุคคลได้

พิจารณาทั้งจากปัจจัยภายในตัวเองและจากปัจจัยภายนอกแล้ว จึงได้เลือกเข้ากลุ่มการประกอบอาชีพ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างรายได้ต่อไป

ความมั่นคงในการทำงาน

ความหมายของความมั่นคงในการทำงาน

สุรางรัตน์ วศินารมณ (2540, น. 30) ได้ให้ความหมายของความมั่นคงในการทำงาน หรือคุณภาพชีวิตในการทำงานไว้หลายประการ เช่น ความครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวกับชีวิตการทำงาน ที่ประกอบไปด้วยค่าจ้าง ชั่วโมงการทำงาน ประโยชน์เกื้อกูล บริการต่าง ๆ โอกาสความก้าวหน้าในอาชีพ และมนุษย์สัมพันธ์ที่มีผลต่อความพึงพอใจและแรงจูงใจของผู้ปฏิบัติงาน นอกจากนี้ยังหมายถึงความมั่นคงหรือคุณภาพความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติงานกับสิ่งแวดล้อมโดยส่วนรวมที่ให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ รวมทั้งการออกแบบในการทำงานอย่างไรก็ตาม ความมั่นคงในการทำงานหรือคุณภาพชีวิตในการทำงาน ยังรวมถึงสภาพการปฏิบัติงานต่าง ๆ ภายในองค์กร ได้แก่ การเพิ่มเนื้องาน การมีส่วนร่วมของลูกจ้าง การจัดการที่เป็นประชาธิปไตย สภาพที่ปลอดภัย ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง รวมทั้งการเจริญเติบโตและการพัฒนาของลูกจ้างในด้านความเป็นอยู่

สายทิพย์ วงศ์สังข์ฮะ (2540, น. 14) ได้ให้คำนิยาม ความมั่นคงในการทำงานว่าเป็นความรู้สึกที่เกิดความปลอดภัยว่าจะมีงานทำ มีรายได้ที่แน่นอน มีผลตอบแทนอันเกิดจากรายได้ และสวัสดิการที่สามารถดำรงชีวิต ได้รับการปกครองอย่างเป็นธรรม มีโอกาสในความก้าวหน้าในการทำงาน และสามารถทำงานได้จนเกษียณอายุ เพื่อให้ตนเองและครอบครัวดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติสุขช่วยเหลือตนเองได้โดยไม่เป็นภาระต่อสังคม

เสนาะ ติเยาว์ (2531, น. 1) ได้กล่าวถึง ความมั่นคงในการงานว่า เป็นหลักประกันว่าตราบเท่าที่บุคคลยังปฏิบัติงานดี มีความประพฤติดี บุคคลนั้นจะสามารถยึดอาชีพที่ตนประกอบอยู่นั้น และมีความเจริญก้าวหน้าตามโอกาส และสามารถอยู่ได้ตลอดจนกว่าจะครบเกษียณอายุ

นิตยา เจียรนัยปรีเปรม (2533, น. 22) ได้กล่าวว่า ความมั่นคงในการทำงานเป็นนามธรรมที่ไม่มีรูปร่างให้มองเห็นได้ เป็นสภาพจิตใจ ความรู้สึก หรือทัศนคติที่บุคคลมีกาต่อการได้รับการคุ้มครองป้องกัน และได้รับการประกัน ทั้งในขณะที่บุคคลยังปฏิบัติงานอยู่ในองค์กรและหลังจากที่บุคคลได้ออกจากองค์กรนั้นไปแล้ว

จากความหมายของความมั่นคงในการทำงานข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ความมั่นคงในการทำงานเป็นสภาพจิตใจ และความรู้สึกของบุคคล ที่เกิดจากการรับรู้ หรือประเมินปัจจัยต่าง ๆ

ในองค์การที่แสดงถึง การจ้างงานที่แน่นอน การให้ความคุ้มครองป้องกัน การมีหลักประกันในการทำงานและมีผลตอบแทนจากการทำงาน ซึ่งโดยทั่วไปงานหรืออาชีพเป็นกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการทั้งทางด้านส่วนตัวและสังคม อาชีพหรือการงานมีคุณค่ามากกว่าเป็นเพียงแหล่งที่นำมาซึ่งเงินให้บุคคลได้ยังชีพเท่านั้น แต่เมื่อพิจารณาแล้วความมั่นคงในการประกอบอาชีพหรือความมั่นคงในการทำงานยังมีผลต่อความมั่นคงในทางเศรษฐกิจ การรู้จักตนเอง การรู้จักมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี และสนองต่อความต้องการของสังคม

ความสำคัญของความมั่นคงในการทำงาน

การบริงงานทุกองค์การเพื่อให้บุคคลร่วมกันทำงานเป็นน้ำหนึ่งเดียวกันให้บรรลุเป้าหมายขององค์การนั้น ความรู้สึกถึงความมั่นคงในการทำงานจะเพิ่มพลังในการทำงานให้สูงขึ้น ผลที่เกิดขึ้นคือ ทำให้ผลผลิตหรือประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงขึ้นตามไปด้วย การส่งเสริมความมั่นคงในการทำงานให้สูงขึ้น จึงเป็นหน้าที่สำคัญของผู้บริหารและฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ศจี อินันต์ (2542, น. 64-65) กล่าวถึงความสำคัญของความมั่นคงในการทำงานสรุปได้ดังนี้

1. ทำให้เกิดความร่วมมือในการทำงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ
2. สร้างความจงรักภักดีและความซื่อสัตย์ต่อองค์การและหมู่คณะ
3. เกื้อหนุนให้บุคลากรมีระเบียบวินัย ปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับ และศีลธรรม
4. สร้างความสามัคคีในหมู่คณะและเกิดพลังร่วม (group effort) เพื่อการขจัดปัญหาและอุปสรรคขององค์การได้
5. สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างบุคลากรต่อนโยบายและวัตถุประสงค์ขององค์การ
6. เกื้อหนุนให้เกิดทัศนคติที่ดีและมีความคิดสร้างสรรค์ต่อองค์การ
7. ทำให้บุคคลมีความเชื่อมั่นและศรัทธาในองค์การ มีความภาคภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งขององค์การและทำงานอยู่กับองค์การยาวนานเท่านั้น

นอกจากนี้ Fayol (อ้างถึงใน ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2545, น. 82) กล่าวถึงความสำคัญในการทำงาน (Stability of tenure of personnel) โดยเชื่อว่า ความมั่นคงในอาชีพมีความสำคัญต่อการจ้างงานในระยะยาว Fayol พบว่า การออกจากงานบ่อย ๆ เป็นสาเหตุของการจัดการที่ไม่ดี ทำให้เสียค่าใช้จ่ายในการฝึกคนใหม่และทำให้พนักงานขาดขวัญกำลังใจ

อัมพร อุทังกร (2514, น. 326-329) กล่าวถึง ความสำคัญของความมั่นคงในการทำงานไว้ 3 ประการ คือ

1. ความมั่นคงในการทำงานกระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติงานมีความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน ทำให้ลูกจ้างมีหลักประกันในการทำงาน แน่ใจว่าเมื่อปฏิบัติงานตามหน้าที่แล้วจะได้รับ การพิจารณาโดยไม่ลำเอียง ส่วนจุดมุ่งหมายในการทำงานถึงแม้จะมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน แต่ละคน เช่น บางคนทำงานเพราะต้องการมีรายได้ บางคนต้องการความมีชื่อเสียงเกียรติยศ แต่หากงานนั้นไม่มั่นคง ไม่มีความสุขหรือขาดอิสระในการทำงาน ลูกจ้างหรือพนักงานก็จะเกิด ความเสื่อมและเกิดความเสียหายแก่งานได้ สำหรับเครื่องกระตุ้นในการทำงานมีหลายอย่าง เช่น การมีสภาพการทำงานที่ดี ผลตอบแทนน่าพอใจ รวมทั้ง มีความมั่นคงในการทำงาน ซึ่งจากการ วิจัยพบว่า บุคคลต้องการความมั่นคงในการทำงานมากที่สุด

2. ความมั่นคงในการทำงานช่วยให้พนักงานมีขวัญและกำลังใจ ซึ่งขวัญและกำลังใจมี ผลต่อประสิทธิภาพของการทำงาน การที่พนักงานมีความมั่นใจและสบายใจย่อมปฏิบัติงานได้ดี ตรงข้ามหากพนักงานมีความหวาดระแวงตนเองจะได้รับความเป็นธรรมหรือถูกกีดกันแก่งัด พนักงานอาจเสียขวัญและกำลังใจได้

3. ความมั่นคงในการทำงานเมื่อเป็นทั้งเครื่องกระตุ้นและเครื่องบำรุงขวัญในการ ทำงานให้ดีขึ้น เป็นเครื่องมือช่วยให้การปฏิบัติงานของพนักงานมีประสิทธิภาพ อันจะเป็นประโยชน์ แก่นายจ้างโดยตรง

นอกจากนี้ความมั่นคงในการทำงานยังมีความสำคัญแล้ว ความมั่นคงในการทำงานหรือ การประกอบอาชีพยังสามารถเสริมสร้างกำลังใจและยังมีความสำคัญในฐานะที่เป็นความต้องการ ชั้นพื้นฐานของมนุษย์ในลำดับที่ 2 ตามทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ 5 ชั้นของมาสโลว์ ซึ่งประกอบด้วย (Maslow อ้างถึงใน วิกรม อัครวิกุล, 2541, น. 12)

1. ความต้องการทางกายภาพ (Physiological Needs) เป็นความต้องการที่สร้าง ความพึงพอใจให้กับบุคคลเพื่อความอยู่รอด ได้แก่ อาหาร น้ำ อากาศ การนอนหลับ เพศสัมพันธ์ รายได้ในดำรงชีวิตและความพึงพอใจในทางประสาทสัมผัส

2. ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safe or Security Needs) ได้แก่ ความต้องการ ความมั่นคง การปกป้อง ความอิสระจากความกลัว และความวิตกกังวล และความต้องการ กฎระเบียบควบคุม

3. ความต้องการทางสังคม (Social Needs) ประกอบด้วยความต้องการความรัก มิตรภาพทั้งจากครอบครัวและเพื่อนร่วมงาน

4. ความต้องการได้รับการยกย่องนับถือ (Ego and Esteem) เป็นเรื่องของการยอมรับ นับถือทั้งจากตนเองและคนอื่น ซึ่งอาจพิจารณาได้ 2 ลักษณะคือ เน้นที่ลักษณะภายใน หมายถึง

ความต้องการประสบความสำเร็จ ความเชื่อมั่นในตนเอง และความมีอิสระ หากเน้นที่ลักษณะภายนอก จะหมายถึง ความต้องการชื่อเสียง เกียรติยศ สถานภาพ ความสำคัญ และการยกย่องสรรเสริญ

5. ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Self-Actualization) เป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์ หมายถึง การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและความต้องการเป็นอย่างที่บุคคลต้องการ

ทฤษฎีลำดับความต้องการของมนุษย์ทั้ง 5 ชั้น สามารถจำแนกความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 2 ระดับคือ ความต้องการระดับต่ำ (Lower-order) ได้แก่ ความต้องการทางกายภาพและความต้องการความปลอดภัย สำหรับความต้องการระดับสูง (Higher-order Needs) ได้แก่ ความต้องการทางสังคม ความต้องการที่จะได้รับการยอมรับในสังคม และความต้องการความสำเร็จในชีวิต ซึ่งระดับความต้องการทั้ง 2 ระดับมีความแตกต่างกันคือ ความต้องการระดับสูงเป็นความต้องการที่มาจากภายในของมนุษย์ ในขณะที่ความต้องการระดับต่ำ เป็นความพึงพอใจที่เกิดจากภายนอก เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ความปลอดภัย เป็นต้น

ดังนั้น ในที่นี้ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์จึงมีความสอดคล้องกับความมั่นคงในการประกอบอาชีพ ด้วยเหตุผลที่ว่า เมื่อมนุษย์ได้รับความมั่นคงปลอดภัยในการทำงาน มีอัตราค่าจ้างที่มีความเหมาะสม มีหลักประกันในการทำงาน มีความพึงพอใจในการทำงาน และมีความมั่นใจได้ว่าจะสามารถประกอบอาชีพนี้ได้ก็จะนำมาซึ่งความมั่นคงในการประกอบอาชีพทำให้ผู้ที่ประกอบอาชีพสามารถแสวงหาความต้องการอย่างอื่นได้ เช่น ความต้องการทางร่างกาย ผู้ประกอบอาชีพสามารถใช้เงินซึ่งได้มาจากการประกอบอาชีพซื้อหรือแลกเปลี่ยนปัจจัยที่มีความสำคัญในการดำรงชีวิตได้ เช่น อาหาร ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย รายได้ เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นระดับความต้องการระดับต่ำ เมื่อความต้องการในระดับต่ำได้ถูกตอบสนองแล้ว ความต้องการในระดับสูงกว่าก็จะตามมา เช่น ต้องการได้รับการยอมรับจากสังคม ต้องการเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาสังคม เป็นต้น จากแนวคิดทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์สามารถนำมาอธิบายการประกอบอาชีพของสมาชิกในโครงการพัฒนาและฟื้นฟูศักยภาพคนเร่ร่อนเพื่อป้องกันการถูกล่อลวงได้ว่า หลังจากที่ได้รับการอบรมเพื่อให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ และได้นำความรู้จากการอบรมไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ ซึ่งการประกอบอาชีพเป็นแนวทางในการสร้างรายได้ให้กับสมาชิกในโครงการ ซึ่งเป็นผู้ที่ฐานะยากจน มีรายได้น้อย ขาดความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ ไม่มีที่ทำกิน ดังนั้นการประกอบอาชีพของสมาชิกในโครงการซึ่งมีการแบ่งกลุ่มการประกอบอาชีพออกเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มเลี้ยงวัว กลุ่มปลูกผักไร้สารพิษ และกลุ่มเลี้ยงสุกร ซึ่งได้ดำเนินการไปแล้วจึงเป็นแนวทางในการสร้างรายได้ สร้างอาชีพ และสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพให้กับสมาชิกในโครงการ การได้ประกอบอาชีพและได้รับความคุ้มครองดูแลจากกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการบวกกับรายได้

ที่ได้จากประกอบอาชีพจะทำให้สมาชิกในโครงการมีความปลอดภัยมีความมั่นคงในการประกอบอาชีพและความมั่นคงในชีวิต อันจะนำไปสู่การได้รับการยอมรับในสังคมต่อไป

นอกจากทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ที่ได้สนับสนุนความมั่นคงในการประกอบอาชีพ ทฤษฎีของเฮร์ซเบอร์ก (อ้างถึงใน วิจิตร อวระกุล, 2540, น. 180-185) ซึ่งได้จัดความมั่นคงในการประกอบอาชีพโดยมีปัจจัยที่ส่งเสริมต่อความมั่นคงในการทำงานหรือการประกอบอาชีพ 2 ประการ คือ

1. ปัจจัยบำบัดหรือปัจจัยสุขภาพ (Hygiene factor) เป็นปัจจัยที่ป้องกันไม่ให้เกิดความรู้สึกไม่พอใจในการทำงานที่ทำ ไม่ใช่ปัจจัยที่จูงใจโดยตรงในการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของบุคคล แต่เป็นข้อกำหนดเบื้องต้นเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความไม่พอใจในการทำงานที่ทำอยู่นั้นเอง หากขาดปัจจัยสุขภาพอนามัยแล้วย่อมทำให้เกิดความไม่พอใจในการทำงานหรือประกอบอาชีพ ได้แก่ สวัสดิการ ความมั่นคงในงานและชีวิตส่วนตัว สภาพการทำงาน ความสัมพันธ์กับบุคคลในกลุ่มประกอบอาชีพ กระบวนการในการปฏิบัติงาน เป็นต้น

2. ปัจจัยจูงใจ (Motivation factor) เป็นปัจจัยกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจในการทำงานที่มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ผลผลิตเพิ่มมากขึ้น ทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจในการทำงาน กระตุ้นให้บุคคลมีความกระตือรือร้นและพยายามทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ได้แก่ การยอมรับในผลงาน เป็นความสำเร็จในงาน การได้รับการยกย่อง ได้รับการยอมรับนับถือ โอกาสก้าวหน้าในการทำงาน เป็นต้น

เมื่อพิจารณาจากทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์และทฤษฎีสองปัจจัยของเฮร์ซเบอร์กแล้ว พบว่า ลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ในขั้นที่ 1 คือความต้องการด้านร่างกาย ขั้นที่ 2 ความต้องการความปลอดภัย มีความสอดคล้องกับทฤษฎีสองปัจจัยของเฮร์ซเบอร์ก ในประเด็นที่ 1 คือ ปัจจัยบำบัดหรือปัจจัยสุขภาพ ส่วนปัจจัยจูงใจมีความสอดคล้องกับความต้องการในขั้นที่ 3, 4, 5 ของทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ ซึ่งทั้งสองทฤษฎีสนับสนุนในประเด็นความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตของมนุษย์ซึ่งสามารถกระทำเพื่อให้เกิดความมั่นคงและความปลอดภัยได้ในหลาย ๆ ทาง เช่น การประกอบอาชีพ เป็นต้น

ตัวชี้วัดความมั่นคงในการทำงาน

ตั้งแต่ปี 1970 นักวิชาการทางสังคมศาสตร์ให้ความสนใจต่อการกำหนดตัวชี้วัดเชิงนโยบาย นอกเหนือไปจากตัวชี้วัดผลงานหรือผลผลิตจากการปฏิบัติงาน (Performance Indicators) ของโครงการ โดยการจัดทำตัวชี้วัดการพัฒนาสังคมเพื่อประโยชน์ในการวางแผนและประเมินผล รวมทั้ง

การปรับนโยบายการพัฒนาประเทศ แนวความคิดในการกำหนดตัวชี้วัดมีความเห็นที่แตกต่างหลายมิติ มิติหนึ่งคือความขัดแย้งระหว่างคนสองกลุ่ม กลุ่มแรกเห็นว่าเราควรจะต้องทำตัวชี้วัดให้ได้น้อยที่สุด หรือถ้าดีที่สุดก็ให้มีเพียงตัวเดียว กลุ่มที่สองเห็นว่าต้องมีตัวชี้วัดเป็นหมวดต่าง ๆ ซึ่งเอามารวมกันไม่ได้ ความสนใจที่มีต่อลักษณะตัวชี้วัดมีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดมาจากที่เคยเน้นรายได้ต่อหัวของประชากร หลังจากนั้นก็มาสู่เรื่องการกระจายรายได้ การขยายตัวทางการผลิต ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ การพัฒนาเทคโนโลยี สุดท้ายเมื่อมาถึงระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เป็นการพัฒนาระบบสุขภาพมนุษย์ การปรับเปลี่ยนลักษณะตัวชี้วัดนี้เป็นไปตามปรัชญาการพัฒนาสังคมและทฤษฎีการพัฒนาสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย ดังนั้น เมื่อก้าวถึงตัวชี้วัดจึงต้องให้มีความชัดเจนในเรื่องลักษณะของการวัด

ตัวชี้วัดเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการจัดทำสารสนเทศเพื่อใช้ในการตัดสินใจวางนโยบายและบริหารงานพัฒนาในลักษณะต่าง ๆ กันเพื่อวาดภาพวิถีทางสังคมที่ต้องการจากการพัฒนาประเทศ เพื่อกำหนดจุดมุ่งหมายการพัฒนาสังคมแต่ละด้านของแผนพัฒนาประเทศ เพื่อวิเคราะห์วัตถุประสงค์ของแผนงานและจัดทำแผนปฏิบัติการของโครงการเพื่อกำหนดโครงการที่มีทางเลือกที่เหมาะสม เพื่อกำหนดทางเลือกการดำเนินกิจกรรมที่น่าพอใจที่สุด และเพื่อติดตามผลการปฏิบัติงานและการประเมินผลการดำเนินงานตามนโยบายที่ เครื่องบ่งชี้ภาวะสังคมที่ดีจะต้องมีตัวบ่งชี้แต่ละด้านที่สะท้อนวัตถุประสงค์ของนโยบายอย่างชัดเจน คือ 1) ระบุความคิด (Concept) ในเรื่องที่จะวัดว่ามีองค์ประกอบอะไรบ้าง 2) ระบุวิธีการที่จะวัดได้ (Measurement) หรือสถิติที่จะนำมาใช้บ่งชี้องค์ประกอบนั้น 3) จำแนกกลุ่มประชากร (Desegregation) เพื่อความชัดเจนต่อการนำไปใช้ 4) ระบุวิธีการที่จะได้มาซึ่งข้อมูลนั้น (Access) 5) การใช้ (Utilization) หรือการนำตัวเลขมาตีความหมายของตัวชี้วัดแต่ละตัว (อรทัย อาจอ่ำ, 2549)

ดังนั้น ในการกำหนดตัวชี้วัดความมั่นคงในประกอบอาชีพ จึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและมีความสำคัญในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติงานในองค์กรหรือการประกอบอาชีพอิสระ เพราะความมั่นคงในการประกอบอาชีพเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการวัดความมั่นคงในชีวิตของมนุษย์และเป็นดัชนีเพื่อวัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประชาชนที่ประกอบอาชีพ ซึ่งจากการได้ทบทวนงานวิจัยต่าง ๆ ได้มีนักวิชาการโดยมีการกำหนดได้กำหนดตัวชี้วัดหรือตัวบ่งชี้ความมั่นคงในการทำงานหรือการประกอบอาชีพไว้ดังต่อไปนี้

นิตยา เจียรนัยปริเปรม (2533, น. 46) ทำการศึกษาเรื่อง ความมั่นคงในการทำงานของลูกจ้างเอกชนในอุตสาหกรรมการผลิตเสื้อผ้าผู้ชายและเด็กชายในเขตกรุงเทพมหานคร ได้กำหนดตัวบ่งชี้ความมั่นคงในการทำงานไว้ดังนี้

1. การได้รับความมั่นคงในการจ้างงาน
2. โอกาสที่จะถูกเลิกจ้าง
3. โอกาสก้าวหน้าในการทำงาน
4. โอกาสที่จะประสบความสำเร็จในชีวิต
5. ความพึงพอใจในการทำงาน
6. ความพอใจในเงินเดือนหรือค่าจ้าง
7. ความพึงพอใจในสวัสดิการ ทั้งสวัสดิการทางเศรษฐกิจ สวัสดิการทางสังคม และสวัสดิการเพื่อสร้างแรงจูงใจในการทำงาน

8. ความพึงพอใจในสภาพแวดล้อมในการทำงาน
9. ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชา
10. ได้รับค่าจ้างเงินเดือนเพียงพอแก่การครองชีพ
11. การได้รับความเชื่อถือไว้วางใจ
12. ได้รับความคุ้มครองในการปฏิบัติงาน
13. การได้รับความยุติธรรมจากสถานประกอบการ
14. การได้รับความคุ้มครองจากการปฏิบัติงาน
15. การมีอิสระในการปฏิบัติงาน
16. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ
17. การได้รับการเลี้ยงดูและได้รับการศึกษาที่ดีของผู้ที่อยู่ในอุปการะ
18. การครองชีพเมื่อชราภาพ
19. ความยากลำบากของครอบครัวเมื่อตนเสียชีวิตไป

สายทิพย์ วงศ์สังข์สะ (2540, น. 22) ได้กำหนดตัวบ่งชี้ความมั่นคงในการทำงานของลูกจ้างในห้างสรรพสินค้าห้างสรรพสินค้าในเขตกรุงเทพมหานคร ดังต่อไปนี้

1. ความมั่นคงในการทำงาน
2. ความสำเร็จในการทำงาน
3. ความรับผิดชอบ
4. สภาพการทำงาน
5. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชา
6. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมงาน
7. ความสัมพันธ์ระหว่างญาติ
8. การยอมรับนับถือ
9. การควบคุมแนะนำทั่วไป

10. นโยบายและการบริหาร
11. การปกครองบังคับบัญชา
12. ความสำคัญของตนเองต่อองค์กร
13. ความก้าวหน้าในตำแหน่ง
14. ค่าตอบแทน
15. สวัสดิการ

ดังนั้นสรุปได้ว่า ความมั่นคงในการทำงาน หมายถึง การที่บุคคลสามารถดำรงชีวิตและการทำงานมาหากินได้โดยปราศจากความหวาดกลัวภัยที่อาจคุกคาม การอยู่รอด สุขภาพอนามัย การทำงานมาหากิน มีความสุขสบาย ปลอดภัยจากปัญหาที่ยุ่งเหยิง เช่น ความยากจน ความหิวโหย การไม่รู้หนังสือ ความขัดแย้ง เป็นต้น คำว่า ชีวิตที่ดีหรือความเป็นอยู่ที่ดี (well-being) นั้น ก็จัดเป็นกลุ่มของความมั่นคง เพราะบุคคลจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ต้องมีความมั่นคงในชีวิต ดังนั้นการประกอบอาชีพของกลุ่มประกอบอาชีพซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่เคยประกอบอาชีพขอทานและเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการเข้ามาขอทาน ที่มีสาเหตุหลักที่สำคัญในการประกอบอาชีพขอทานก็คือ ความยากจน ไม่มีรายได้ เนื่องจากไม่ได้ประกอบอาชีพและไม่มีอาชีพที่แน่นอน หลังจากที่มาชิกในโครงการได้รับการอบรมเพื่อให้ความรู้ในการประกอบอาชีพและได้รับเงินช่วยเหลือในการประกอบอาชีพแล้ว สมาชิกในโครงการได้นำเงินทูลนั้นไปใช้ในการประกอบอาชีพ เพื่อสร้างรายได้เพื่อนำไปใช้ในการดำรงชีวิต อีกทั้งยังทำให้สมาชิกในโครงการได้มีการตระหนักในคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเอง รู้จักความสามัคคี และรู้จักคุณค่าของการทำงาน และทำให้เกิดเครือข่ายการเฝ้าระวังทางสังคมเพื่อป้องกันกันการประกอบอาชีพขอทาน โดยให้สมาชิกในโครงการเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญในการให้คำปรึกษาและคำแนะนำเกี่ยวกับการประกอบอาชีพให้กับสมาชิกในชุมชนต่อไป

โครงการฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพคนเร่ร่อนเพื่อป้องกันการถูกล่อลวง

ปัญหาการเร่ร่อนและการขอทานเป็นปัญหาที่มีมานานในสังคมไทยและเป็นปัญหาที่มีการพัฒนาการตามความเจริญทางสังคมจนกลายเป็นธุรกิจอย่างหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้กับประชาชนกลุ่มหนึ่งที่ประกอบอาชีพนี้ แต่ทว่าการประกอบอาชีพขอทานเป็นอาชีพที่ขัดต่อกฎหมาย เช่น พ.ร.บ. ควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2484 พ.ร.บ. รักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 และเป็นอาชีพที่ลดคุณค่า ศักดิ์ศรี และศักยภาพของมนุษย์ ส่วนสาเหตุที่ทำให้ประชาชนบางส่วนต้องมาประกอบอาชีพขอทานมีสาเหตุหลักมาจากปัญหาความยากจน

ความยากจนเกิดมาจากหลายสาเหตุ เช่น ไม่มีอาชีพ หรือมีอาชีพทำแต่มีรายได้ไม่เพียงพอ ไม่มีที่ทำกิน ประสบปัญหาความแห้งแล้งสำหรับประชาชนที่อยู่ในชนบท เป็นต้น ดังนั้น แนวทางการแก้ไขปัญหาคอนขทาน ตามแนวทางการแก้ไขปัญหาลำบากและความยากจนเชิงบูรณาการ คือ การส่งเสริมให้คนขทานประกอบอาชีพ สำหรับผู้คนขทานที่มีร่างกายและจิตใจปกติ สำหรับผู้ที่มีร่างกายและจิตใจไม่ปกติต้องได้รับการฟื้นฟูและบำบัดในสถานสงเคราะห์ ซึ่งกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการได้จัดทำโครงการพัฒนาและฟื้นฟูศักยภาพคนเร่ร่อนเพื่อป้องกันการถูกหลอกลวง โดยการจัดให้มีการอบรมเพื่อให้ความรู้ในการประกอบอาชีพให้กับประชาชนที่ประชาชนที่เคยขทานในพื้นที่ อ.ท่าตูม และ อ.จอมพระ จ.สุรินทร์ ซึ่งกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการได้ให้เงินทุนสงเคราะห์ให้กับสมาชิกในโครงการคนละ 6,000 บาท เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพในรูปแบบการรวมกลุ่มในการประกอบอาชีพ โดยมีวัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ เพื่อสร้างอาชีพเสริม เพื่อให้มีรายได้จากการประกอบอาชีพ เพื่อป้องกันการเข้ามาขทาน การให้ความรู้ในการประกอบอาชีพนั้นแบ่งเป็นประเด็นในการให้ความรู้คือ ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพเลี้ยงวัว การเลี้ยงสุกร และการปลูกผักไร้สารพิษ ซึ่งความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงวัวนั้น กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ความรู้ในการเลี้ยงวัว

1. การดูแลรักษาความสะอาด โดยการใช้ผ้าชุบน้ำถูตัววัวสัปดาห์ละ 1-2 ครั้งต่อสัปดาห์ การทำความสะอาดคอกวัวเดือนละครั้ง
2. การรักษาสุขภาพวัว เช่น การฉีดวัคซีนเพื่อป้องกันโรคให้กับวัว การจุดไฟไล่ยุงและไรให้กับวัว การสังเกตอาการของวัวทั้งเวลาที่ป่วยและเมื่อพร้อมที่จะทำการผสมพันธุ์ เช่น เมื่อวัวป่วย จมูกวัวจะแห้ง เป็นต้น
3. การให้อาหารเสริมที่สมาชิกภายในกลุ่มสามารถหาได้เช่น เกลือ และก้อนแคลเซียมที่สมาชิกในโครงการสามารถซื้อได้ที่ปศุสัตว์อำเภอและเกษตรอำเภอ เป็นต้น

ความรู้ในการเลี้ยงสุกร

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการได้ให้ความรู้ในการเลี้ยงสุกร ดังต่อไปนี้คือ

1. การดูแลทำความสะอาดสุกร เช่น การฉีดน้ำล้างตัวสุกรและคอกสุกรเดือนละ 2-3 ครั้ง
2. การรักษาสุขภาพสุกร เช่น การฉีดวัคซีนเพื่อป้องกันโรคในสุกร
3. การให้อาหารเสริมที่สมาชิกหาได้ในพื้นที่ เช่น หยวกกล้วย กระจดิน เป็นต้น

ความรู้ในการปลูกผักไร้สารพิษ

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการได้ให้ความรู้เกี่ยวกับการบำรุงรักษาผักอย่างถูกวิธี เช่น การรดน้ำผักในปริมาณที่เหมาะสม คือ รดน้ำเป็นประจำเช้า-เย็น การใช้ปุ๋ยคอกแทนปุ๋ยเคมี การใช้สารชีวภาพ (EM) แทนการใช้สารเคมีในการป้องกันศัตรูพืช

ความรู้ในการรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการได้ให้ความรู้เกี่ยวกับการรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ เพื่อให้สมาชิกในโครงการได้รวมกลุ่มกันเพื่อนำเงินทุนมาใช้ในการประกอบอาชีพ เช่น การเข้าร่วมกลุ่มเพื่อรวมเงินเป็นเงินออมทรัพย์ การนำเงินทุนที่ได้รับไปรวมกันเพื่อเปิดบัญชี การทำสมุดบันทึกการใช้จ่ายเงินทุนของกลุ่มประกอบอาชีพ และการใช้เงินทุนที่นำไปฝากธนาคารมาใช้ในการประกอบอาชีพ ซึ่งสมาชิกในกลุ่มประกอบอาชีพแต่ละกลุ่มสามารถนำเงินทุนที่ได้นำไปประกอบอาชีพอื่นนอกเหนือจากอาชีพที่กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการได้ให้การอบรมได้

ความรู้เกี่ยวกับหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือในการประกอบอาชีพ เพื่อที่จะได้เป็นที่ปรึกษาและให้ความช่วยเหลือสมาชิกในโครงการ รวมทั้ง ติดตามการประกอบอาชีพของกลุ่มประกอบอาชีพ เช่น การเข้าไปติดต่อเพื่อรับการช่วยเหลือในเรื่องต่าง ๆ เช่น เมื่อประสบปัญหาในการประกอบอาชีพ เป็นต้น ทั้งกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ และหน่วยงานในส่วนท้องถิ่น

การอบรมเพื่อให้ความรู้ในการประกอบอาชีพนั้น มีเป้าหมายเพื่อให้สมาชิกในโครงการมีความรู้เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพที่ได้รับการอบรมและอาชีพอื่นที่สมาชิกในโครงการมีความต้องการที่จะทำ เพื่อเป็นการสร้างอาชีพเสริมให้กับสมาชิกในโครงการ เพื่อให้สมาชิกในโครงการมีอาชีพทำหลังฤดูกาลทำเกษตรกรรมโดยการส่งเสริมประกอบอาชีพที่ได้รับการอบรมและการประกอบอาชีพเดิมในภูมิลำเนา หรือการประกอบอาชีพอื่น ๆ นอกเหนือจากอาชีพที่กรมพัฒนาสังคมได้ให้การอบรม ซึ่งกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการได้ให้ความรู้เพื่อเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพโดยการให้คำปรึกษาและคำแนะนำในวันที่ให้การอบรมและเมื่อลงพื้นที่เพื่อติดตามผลของการประกอบอาชีพ เพราะสมาชิกในโครงการบางคนมีความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพอื่นด้วย แต่ไม่มีเงินทุนในการทำ เช่น การทอผ้า การทำเครื่องจักสาน การทำอาหารตามสั่ง เป็นต้น เพื่อเป็นแนวทางในการป้องกันสมาชิกในโครงการเข้ามาขอทานในกรุงเทพฯ และในชุมชนเมืองต่าง ๆ และเป็นแนวทางในการสร้างรายได้ เพื่อให้สมาชิกในโครงการมีทุนในการประกอบอาชีพสามารถนำไปซื้ออุปกรณ์หรือสิ่งที่มีความจำเป็นในการประกอบอาชีพ มีหนี้สินลดลงและลดการกู้ยืมเงินนอกระบบโดยการใช้เงินทุนออมทรัพย์ของกลุ่มประกอบอาชีพแทน

การเลือกประกอบอาชีพนั้น กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการได้ให้สมาชิกในโครงการได้เลือกประกอบอาชีพตามความสนใจและความถนัดของสมาชิกในโครงการ หลังจากนั้นจึงให้สมาชิกในโครงการได้รวมกลุ่มกันเพื่อที่จะประกอบอาชีพ โดยจะต้องมีการเลือกผู้นำกลุ่ม หรือตัวแทนกลุ่ม กรรมการกลุ่ม เพื่อติดต่อกับหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือในการประกอบอาชีพ และทำการประชุมกันเพื่อสร้างข้อตกลงซึ่งเป็นกฎระเบียบหรือข้อปฏิบัติกันภายในแต่ละกลุ่มประกอบอาชีพเพื่อใช้ในการปฏิบัติ และนำเงินทุนสงเคราะห์ไปเปิดบัญชีออมทรัพย์ของแต่ละกลุ่มประกอบอาชีพ เพื่อเป็นเงินทุนหมุนเวียนและเป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพและสามารถนำเงินทุนที่ออมทรัพย์ไว้นำมาประกอบอาชีพที่ได้สมัครใจเข้าเป็นสมาชิกในโครงการและประกอบอาชีพอาชีพอื่น ๆ นอกเหนือจากการประกอบอาชีพที่กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการได้ให้การอบรม การออมทรัพย์เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพนั้น สมาชิกในโครงการสามารถสร้างข้อตกลงกันในการออมทรัพย์เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ เช่น เก็บจากสมาชิกในโครงการเดือนละ 20 บาท หรือวันละ 5 บาท เพื่อให้เกิดการออมทรัพย์และนำไปสมทบกับเงินทุนที่เปิดบัญชีในชื่อกลุ่มประกอบอาชีพ ซึ่งสมาชิกในโครงการสามารถชักชวนสมาชิกในชุมชนเข้าร่วมโครงการประกอบอาชีพเพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายกลุ่มประกอบอาชีพ

ในการดำเนินงานตามโครงการนี้ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการได้ปฏิบัติงานร่วมกับทั้งกับภาครัฐและองค์กรในส่วนท้องถิ่น เช่น พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จ.สุรินทร์ ผู้อำนวยการโรงเรียนในพื้นที่ นายอำเภอท่าตูม ปศุสัตว์อำเภอ เกษตรอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบลกระโพ เป็นต้นในการให้การอบรมและการติดตามความคืบหน้าในการประกอบอาชีพของแต่ละกลุ่มประกอบอาชีพทั้ง 3 กลุ่ม รวมทั้งการให้คำปรึกษาแนะนำเมื่อมีปัญหาในการประกอบอาชีพ ในส่วนของตลาดในการรับซื้อผลิตผลของกลุ่มประกอบอาชีพนั้น กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการได้ทำการจัดหาตลาดเพื่อรับซื้อผลิตผลของกลุ่มประกอบอาชีพทั้งในเขตพื้นที่ตำบลกระโพและพื้นที่ใกล้เคียง รวมทั้งการจำหน่ายผลผลิตให้กับคนในชุมชนเพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับประชาชนในชุมชนและเป็นเงินหมุนเวียนในชุมชน เช่น ผักซึ่งเป็นผลิตผลของกลุ่มปลูกผักไร้สารพิษ เนื้อสุกร เนื้อวัว เพราะคนในชุมชนต้องไปซื้อเครื่องอุปโภคในเขตพื้นที่อื่น เช่น อ.สะตึก จ.บุรีรัมย์ เป็นต้น ซึ่งถือว่าการดำเนินงานตามโครงการฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพคนเร่ร่อนเพื่อป้องกันการถูกหลอกลวงเป็นการส่งเสริมให้เกิดการพึ่งตนเองของสมาชิกภายในโครงการเริ่มตั้งแต่การให้สมาชิกในโครงการได้เลือกประกอบอาชีพตามความสนใจในรูปแบบการรวมกลุ่มในการประกอบอาชีพ การบริหารจัดการกันภายในกลุ่มประกอบอาชีพ เช่น การเลือกผู้นำกลุ่ม การนำเงินทุนที่ได้ไปเปิดบัญชีเพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพ การตลาด การสร้างกฎระเบียบเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติร่วมกัน เป็นต้น ซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทุนทาง

สังคมเป็นฐานในการจัดการเพื่อสร้างอาชีพ รายได้ ความมั่นคงและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป รวมทั้งเป็นการป้องกันการประกอบอาชีพขอทานและการเข้ามาขอทานในชุมชนเมืองต่าง ๆ ซึ่งโครงการฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพคนเร่ร่อนเพื่อป้องกันการถูกล่อลวงที่ได้ดำเนินการในพื้นที่ อ.ท่าตูม และ อ.จอมพระ จ.สุรินทร์ นี้ได้มีการดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2548 และได้สิ้นสุดลงในเดือนกันยายน พ.ศ. 2549

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการประเมินผลการประกอบอาชีพตามโครงการพัฒนาและฟื้นฟูศักยภาพคนเร่ร่อน เพื่อป้องกันการถูกล่อลวง ผู้ศึกษาได้ทำการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา ซึ่งผู้ศึกษาจะนำเสนอในประเด็นต่าง ๆ เพื่อให้เข้าใจปรากฏการณ์คนขอทานในสังคมไทย ซึ่งส่วนมากจะเป็นวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวกับคนเร่ร่อนที่มีลักษณะคล้ายกับคนขอทาน

สาเหตุที่ต้องมาเป็นคนเร่ร่อน

การพัฒนาประเทศในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมาส่งผลกระทบต่อประเทศไทยในหลาย ๆ ด้าน ในปี พ.ศ. 2504 ประเทศไทยได้เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ซึ่งมีแนวทางในการพัฒนาประเทศที่เน้นความก้าวหน้า ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การขยายตัวภาคอุตสาหกรรม แต่การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ไม่ได้ส่งผลให้สภาพความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่ให้ดีขึ้นแต่อย่างใด แต่ทำให้เกิดปัญหาเพิ่มขึ้นอย่างมากและหนึ่งในปัญหานั้นคือ ปัญหาคนเร่ร่อนขอทาน หรือคำเปรียบเทียบกับสังคมประทัมตราให้กับพวกเขา คือ “คนจรจัด” ซึ่งเป็นคำที่กักขังคนเร่ร่อนขอทานภายใต้อคติทางความคิดของสังคม ที่มองพวกเขาเป็นคนที่น่าระแวง ดังนั้นจึงทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับภูมิหลัง สาเหตุทำให้บุคคลหรือกลุ่มคนที่ออกมาเร่ร่อนหรือขอทาน โดยมีการแบ่งกลุ่มหรือประเภทของกลุ่มประชากรที่ได้ทำการศึกษาทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพทั้งในกลุ่มเด็กและผู้ใหญ่ พบว่า สาเหตุที่ทำให้คนต้องออกมาประกอบอาชีพเร่ร่อนและขอทานส่วนใหญ่มาจากปัญหาเรื่องเศรษฐกิจ ปัญหาด้านเศรษฐกิจเป็นปัญหาที่มีความสำคัญมากที่สุดและเป็นสาเหตุทำให้เกิดปัญหาในหลาย ๆ ด้าน เช่น การทำให้เกิดโรคเครียด ปัญหาในเรื่องของความสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว เป็นต้น

การศึกษาเรื่องการพัฒนาาระบบสวัสดิการสำหรับคนยากจนผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มเสี่ยงที่ประสบปัญหาทางสังคม (กิติพัฒน์ นนทบุรีมะดุลย์ และ อภิญาญา เวชชัย, 2546) ที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตของเด็กเร่ร่อนที่ขายบริการทางเพศ โดยการลงพื้นที่ของคณะผู้วิจัยเพื่อศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตของเด็กเร่ร่อนที่ขายบริการทางเพศ โดยการสัมภาษณ์อย่างลุ่มลึกเด็กเร่ร่อนในเขตสีลมและสวนลุมพินี เพื่อให้เห็นถึงลักษณะของปัญหาอย่างชัดเจน และนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหอย่างถูกต้อง เพราะในปัจจุบันสิ่งที่เรามักที่จะยินว่า ปัญหาของเด็กเร่ร่อนนั้นมาจากความล้มเหลวของสถานครอบครัว เช่น การหย่าร้างของบิดามารดา การใช้ความรุนแรงกับเด็กในครอบครัว จากการศึกษาของผู้วิจัยทำให้ทราบว่า ปัญหาเรื่องเศรษฐกิจเป็นปัญหาที่มีความสำคัญมากที่สุดและเป็นสาเหตุทำให้เกิดปัญหาในหลาย ๆ ด้าน เช่น การทำให้เกิดโรคเครียด ซึ่งเป็นผลมาจากพ่อแม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านมากขึ้นเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว ทำให้ไม่มีเวลาอยู่กับครอบครัว ซึ่งบางครั้งจะระบายความเครียดลงที่เด็ก ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เด็กต้องออกมาเร่ร่อน สาเหตุรองลงมาคือ ปัจจัยด้านครอบครัว จากการศึกษาพบว่าเด็กมีพื้นฐานทางครอบครัวที่แตกต่างกัน บางส่วนมาจากครอบครัวที่ยากจน หรือการเคยเร่ร่อนไปกับครอบครัว ปัจจุบันจากตัวเด็กเอง เพราะเด็กในวัยนี้กำลังเป็นวัยที่อยากรู้อยากเห็น ต้องการความเป็นอิสระรวมทั้งต้องการพวกพ้อง การได้รับการยอมรับและเมื่อได้รับความเข้าใจจากเพื่อนจึงทำให้เด็กตัดสินใจออกมาใช้ชีวิตกับเพื่อนนอกบ้าน ประการสุดท้ายคือปัจจัยจากโรงเรียนมีผลทำให้เกิดปัญหาเด็กเร่ร่อนน้อยที่สุด

ผลการศึกษาของ กิติพัฒน์ นนทบุรีมะดุลย์ และ อภิญาญา เวชชัย (2546) นั้นมีความสอดคล้องกับ สุันทา เสี่ยงไทย และคณะ (2531) ซึ่งเป็นงานวิจัยที่ต้องการศึกษาถึงภูมิหลัง สาเหตุ ปัญหาและความต้องการของเด็กเร่ร่อนขอทาน พบว่า การออกจากบ้านของเด็กเร่ร่อนขอทานเกิดจากสาเหตุทางเศรษฐกิจ และยังพบอีกว่า เด็กส่วนใหญ่ที่ออกมาเร่ร่อนขอทานไม่ได้รับความอบอุ่นภายในครอบครัวและมีความสิ้นหวังในอนาคตในวันข้างหน้าจึงมีความต้องการอยากหลบหนีเพื่อเร่ร่อนขอทานและหาเลี้ยงชีพตัวเองไปเพียงวัน ๆ และสิ่งที่เป็นความหวังเดียวของเด็กคือการมีอาชีพที่สามารถพึ่งตัวเองได้

การศึกษาของ ศุภชัย ศรีล้า (2534) เรื่อง สาเหตุ รูปแบบและผลสืบเนื่องของการย้ายถิ่นเพื่อขอทาน : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านม่วง อ.ปทุมรัตน์ จ.ร้อยเอ็ด พบว่า สาเหตุที่ทำให้หญิงสูงอายุอพยพเพื่อไปเป็นขอทานในเมืองหลวงเกิดจากปัญหาในด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การไม่มีที่ทำกินหรือมีที่ดินทำกินขนาดเล็ก มีหนี้สินจำนวนมาก ซึ่งปัญหาทางเศรษฐกิจได้เชื่อมโยงไปถึงปัญหาทางสังคมต่าง ๆ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวที่มีความขัดแย้งมากยิ่งขึ้น เพราะสาเหตุอันเกิดจากความเครียดที่ต้องหาเลี้ยงชีพ เป็นต้น

การศึกษาเกี่ยวกับสาเหตุและปัญหาของการประกอบอาชีพเร่ร่อนขอทานของ จุฑามาศ ศรีจามร (2543) เรื่อง “ปัญหาและความต้องการของคนขอทาน” พบว่า ผู้ที่ประกอบอาชีพเร่ร่อนขอทานส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ไม่ได้รับการศึกษา ปัจจัยที่เป็นเหตุจูงใจในการหันมาประกอบอาชีพเร่ร่อนขอทานคือ การประกอบอาชีพเร่ร่อนขอทานเป็นอาชีพที่ไม่ต้องลงทุนลงแรงอะไรมาก ถึงแม้จะถูกจับมาแล้วหลายครั้ง แต่ก็จะไม่ยอมเลิกขอทานเพราะรายได้ดี สำหรับวิธีการขอทานมักจะเป็นการเดินขอไปตามร้านค้าเพราะสามารถหลบหลีกการจับกุมได้ดีกว่าการนั่งขอเป็นที่เป็นที่

เกรียงศักดิ์ ดารานนท์ (2539, น. 1-3) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษารายได้ของคนขอทาน : ศึกษาเฉพาะกรณีขอทาน ซึ่งถูกควบคุมตัวเข้ารับการสงเคราะห์ในสถานสงเคราะห์ชาย รัษฎบุรีและสถานสงเคราะห์หญิงรัษฎบุรี พบว่า คนขอทานส่วนมากมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีสภาพอากาศแห้งแล้งและมีสภาพเศรษฐกิจไม่คล่องตัว ระดับการศึกษาของคนส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษา ทำให้คนเหล่านี้มีเกณฑ์ในการเข้ารับการจ้างงานที่ต่ำกว่าคนโดยทั่วไป ส่วนใหญ่ไม่เคยประกอบอาชีพใดนอกจากอาชีพขอทานและรายได้ต่อวันได้มากกว่า 150 บาทขึ้นไป ซึ่งเป็นรายได้ที่สูงจึงเป็นแรงจูงใจให้ขอทานและทำให้ขอทานสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

แม้ว่าการผลการวิจัยทั้ง 4 เล่ม จะมีความแตกต่างกันในกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา แต่สามารถอนุมานได้ว่าสาเหตุที่สำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาการเร่ร่อนขอทานทั้งในกลุ่มผู้ใหญ่และเด็กที่ต้องตัดสินใจในการออกมาเร่ร่อนขอทานเพราะว่าปัญหาในทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ซึ่งปัญหาด้านเศรษฐกิจยังนำมาซึ่งปัญหาที่ตามมาอีกหลายอย่าง เช่น ความเครียด ปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัว เป็นต้น

แต่งงานวิจัยเรื่อง เปิดโลกคนไร้บ้าน ของบุญเลิศ วิเศษปรีชา (2546) ซึ่งผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนไร้บ้านหรือคนเร่ร่อนซึ่งไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ซึ่งผู้วิจัยได้พบว่า สาเหตุทำบุคคลต้องกลายมาเป็นคนเร่ร่อนนั้นไม่สามารถระบุได้ถึงปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งที่ผลักดันให้บุคคลกลายมาเป็นคนไร้บ้านหรือคนเร่ร่อน เป็นสาเหตุและปัจจัยที่ทับซ้อน อาจจะมาจากสาเหตุส่วนบุคคลและผลพวงทางเศรษฐกิจ เช่น วิกฤติเศรษฐกิจที่ทำให้คนตกงาน หรือความพึงพอใจในการออกมาเร่ร่อน เป็นต้น

การแบ่งกลุ่มของคนคนเร่ร่อนและคนขอทาน

อาจกล่าวได้ว่า ความเป็นคนเร่ร่อน คนขอทาน คือความเป็นชายขอบในสังคมไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ แต่เป็นการสร้างขึ้นจากสาเหตุบางประการในสังคม หรือเป็นการปรุงแต่งให้

คนเร่ร่อนมีภาพในลักษณะในทางลบหรือแตกต่างจากคนส่วนใหญ่ เช่น ความวิปริตทางเพศ ความจน ความสกปรก ความไร้ประโยชน์และเป็นภาระ ซึ่งการมองเพียงด้านเดียวหรือการมองข้ามแบบชั่วคราวข้าม เป็นสิ่งที่พยายามยึดเยียดทำให้คนบางกลุ่มต้องจำนนต่อค่านิยมและการตัดสินในสิ่งที่พวกเขาไม่ได้เป็น ดังนั้นเพื่อภาพเหล่านั้นชัดเจนในสายตาของสังคมและเป็นการลดทัศนคติในด้านลบต่อคนเร่ร่อน งานวิจัยเรื่อง โลกคนไร้บ้าน ของ บุญเลิศ วิเศษปรีชา (2546) ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการศึกษาเพื่อให้เข้าถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนไร้บ้าน ด้วยกระบวนการวิธีเฉพาะสาขามานุษยวิทยาที่เรียกว่า การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (participation observation) เพื่อใช้ชีวิตร่วมกับสังคมที่ต้องการศึกษาในระยะเวลานานเพื่อทำความเข้าใจวัฒนธรรมและวิถีคิดของคนในสังคมนั้น ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มคนไร้บ้านออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มที่มีปัญหาครอบครัว แล้วหนีออกจากบ้าน
2. กลุ่มคนที่ไม่มียานพาหนะทำงาน
3. กลุ่มคนที่พ้นโทษจากเรือนจำและไม่มีที่ไป
4. คนที่มีสุขภาพร่างกายไม่สมบูรณ์
5. กลุ่มผู้ที่สมัครจะเป็นคนไร้บ้าน

สำหรับคนไร้บ้านหรือคนเร่ร่อนทั้ง 5 กลุ่มนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มของคนเร่ร่อนขอทานออกได้เป็นอีก 2 กลุ่มใหญ่คือ กลุ่มคนไร้บ้านที่มีอาชีพกับกลุ่มคนไร้บ้านที่ไม่มีอาชีพ การประกอบอาชีพของไร้บ้านที่พบมากที่สุดคือ การหาบเร่ขายของ เก็บของเก่าหรือเก็บขยะขาย การขอทาน การให้เข้าพระ ซึ่งคนเร่ร่อนกลุ่มนี้มีรายได้ค่อนข้างแน่นอนและมีวิถีชีวิตที่แตกต่างจากคนเร่ร่อนขอทานที่ไม่มีอาชีพ ที่ถูกเรียกว่า “พวกผี” หมายถึง พวกที่เข้าไปรับแจกข้าวตามมูลนิธิหรือสมาคมของคนไทยเชื้อสายจีนซึ่งมีหน้าแจกข้าวในเดือนสิงหาคมถึงเดือนตุลาคม การยังชีพด้วยการรับแจกข้าวคือที่มาของคำว่า “ผี” เพราะข้าวสารที่นำมาแจกจะขาด เป็นการทำบุญให้กับผีที่ไม่มีญาติ คนที่ไปรับแจกข้าวจึงถูกเรียกว่าผี กลุ่มคนเร่ร่อนที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มคนเร่ร่อนที่ไม่มีอาชีพอีกกลุ่มหนึ่งคือ “พวกเดินชนตั้งค์” คือ กลุ่มคนเร่ร่อนที่สร้างเรื่องหลอกหลวงคำรถกลับบ้าน แล้วเอาเงินมากินเหล้า คนกลุ่มนี้ถูกรังเกียจด้วยเหตุผลสำคัญที่ว่า ทำให้คนไร้บ้านหรือคนเร่ร่อนถูกมองในภาพลบ ซึ่งสังคมจะมองคนแบบรวม ๆ ไปหมด

การสะท้อนตัวเองของคนเร่ร่อนและคนขอทาน

การตระหนักว่า คนเร่ร่อน คนขอทาน มีหลายแบบ หลายประเภท พวกเขามีเส้นทางชีวิตที่ต่างกันก่อนจะมา เป็นคนเร่ร่อน และเมื่อมาเป็นคนเร่ร่อนแล้วก็มีวิถีชีวิตที่หลากหลาย มีกลยุทธ์

ต่าง ๆ กัน เพื่อใช้ชีวิตรอดทั้งในเชิงวัตถุประสงค์และคุณค่านามธรรม โดยเฉพาะวิธีการหาเลี้ยงชีพ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการให้ความหมายแก่ตนเอง รวมไปถึงระดับความพึงพอใจในการใช้ชีวิตข้างถนนที่ต่างกัน รวมไปถึงการมีระดับความต้องการความช่วยเหลือที่แตกต่างกัน แต่ความหลากหลายนี้ถูกปิดกั้น และทับไว้ด้วย อคติที่รูปแบบเหมารวมว่า พวกเขาเป็นคนที่น่าหวาดระแวง สมควรถูกควบคุม ความสนใจเรื่องวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนเร่ร่อนจึงได้รับความสนใจมากยิ่งขึ้น แม้ว่าจะมีความพยายามที่จะหาแนวทางต่าง ๆ เพื่อดึงเอาคนเร่ร่อนออกจากถนนเพื่อมารับสวัสดิการที่ดีขึ้น แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จก็เพราะขาดความเข้าใจในวิถีชีวิตของคนเร่ร่อนซึ่งประกอบด้วยคนเร่ร่อนต่างวัยและหลากหลายกลุ่ม เพราะการศึกษาเกี่ยวกับคนเร่ร่อนที่ผ่านมา มีแต่เพียงศึกษาถึงสาเหตุ ที่ทำให้คนออกมาเป็นคนเร่ร่อนเท่านั้นและเพียงให้รู้ถึงการมีอยู่ของคนเร่ร่อน

จากการศึกษาของ สุนันทา เสียงไทย และคณะ (2531) พบว่า เด็กเร่ร่อนขอทานส่วนใหญ่ได้สะท้อนให้เห็นว่า ไม่ได้ได้รับความอบอุ่นภายในครอบครัวและมีความสิ้นหวังในอนาคตในวันข้างหน้า อยากหนีปัญหาโดยการเที่ยวสนุกไปในแต่ละวัน และต้องการหาเลี้ยงชีพตัวเองไปเพียงวัน ๆ และสิ่งที่เป็นความหวังเดียวของเด็กที่ยังเหลืออยู่คือ การมีอาชีพเป็นของตัวเองเพื่อต้องการพึ่งตัวเอง และเด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่จะมีทัศนคติว่า สังคมไม่ยอมรับพวกเขา และทำให้พวกเขามีทัศนคติในด้านลบ ดังนั้นจึงทำให้เด็กเร่ร่อนเหล่านี้มีการรวมกันเป็นกลุ่มและมีความเชื่อมั่นในเฉพาะกลุ่มเพื่อนของพวกเขา ที่สามารถร่วมทุกข์ร่วมสุขกับพวกเขาได้ เพราะพวกเขามองว่าพวกเขาเป็นส่วนเกินของสังคมไม่ต้องการ เด็กเหล่านี้มีความศรัทธาและความเชื่อมั่นในกลุ่มเพื่อนมากดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้เสนอแนวทาง การแก้ไขปัญหาคือเด็กเร่ร่อนในเบื้องต้นก็คือ การจัดหาที่พักอาศัยให้กับพวกเขาอย่างเร่งด่วน การจัดกิจกรรมกลุ่มเพื่อให้เด็กเร่ร่อนได้กระทำร่วมกัน มีผู้ให้การเลี้ยงดูและดูแลอย่างใกล้ชิดเพื่อให้กำลังใจแก่เด็กเร่ร่อนเหล่านี้ รวมทั้งการอบรมอาชีพให้กับผู้ด้อยโอกาส เพื่อให้เด็กเหล่านี้สามารถพึ่งตัวเองได้

การศึกษาของ วันดี กริชอนันต์ (2544) เรื่อง เด็กข้างถนนย่านหัวลำโพง ซึ่งเป็นงานศึกษาที่มุ่งเพื่อการศึกษาชีวิตเด็กเร่ร่อนเป็นสำคัญ เนื่องจากความสนใจของผู้ศึกษาที่มีต่อเด็กข้างถนนกลุ่มหนึ่งที่หัวลำโพง ซึ่งเด็กได้รับการปฏิบัติจากสังคม ด้วยความรังเกียจ จนกระทั่งบางครั้งใช้ความรุนแรง และสังคมมักจัดประเภทให้กับเด็กข้างถนนเป็นเด็กคนละประเภทกับเด็กปกติทั่วไป ภาพของเด็กเร่ร่อนมักถูกมองจากสังคมในด้านลบ เด็กเร่ร่อนจะถูกแยกออกด้วยลักษณะภายนอกที่สังเกตเห็นได้ง่ายจากลักษณะความสกปรกอมมแมม ความสกปรกของร่างกายผูกยึดไว้ด้วยความหวาดระแวงต่อความสกปรกในจิตใจของเด็กข้างถนน ที่อาจนำมาซึ่งอันตรายต่อคนในสังคม ทำให้เด็กข้างถนนไม่อยู่ในฐานะผู้บริสุทธิ์ไร้เดียงสาเช่นเดียวกับเด็กทั่วไปได้ แต่เป็นเด็กเหลือขอ เด็กจรจัด

เกเร ส่งผลให้เด็กเร่ร่อนเหล่านี้ถูกปฏิบัติด้วยความดูแคลน รังเกียจ จากคนในสังคม หวาดระแวง ภัยอันตรายจากสังคม และถูกตัดสินให้เห็นคนนอก ได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างจากคนทั่วไปในสังคม เหตุการณ์ที่เด็กเหล่านี้ได้รับการปฏิบัติจัดการด้วยความรังเกียจด้วยการใช้ความรุนแรง ทั้งทางร่างกายและคำพูดต่อเด็กนับเป็นสิ่งที่พบเห็นโดยทั่วไป

ดังนั้นการดำเนินการเพื่อการให้ความช่วยเหลือแก่เด็กเร่ร่อนโดยการกวาดต้อนเด็กเหล่านี้เข้าไปอยู่พื้นที่สี่เหลี่ยมที่รัฐและผู้ส่วนเกี่ยวข้องจัดให้ ซึ่งเป็นวิธีการที่คิดว่าดีสำหรับคนในสังคมทั่วไป แต่การดำเนินการด้วยวิธีการดังกล่าวอาจเป็นเพียงการดำเนินการให้ความช่วยเหลือที่ไม่ตรงตามความต้องการของเด็กและเป็นความพยายามที่สูญเปล่า เมื่อสวัสดิการที่จัดให้กับเด็กเร่ร่อนเป็นเพียงแค่อาหารเพียงแค่นั้นที่อยู่ที่อาศัย และอาหารเพียงแต่ให้เขาได้กินอิ่มเท่านั้น ทำให้เด็กเร่ร่อนหนีออกมาเพื่อใช้ชีวิตอิสระและให้คุณค่ากับการเลี้ยงชีพไปวัน ๆ เพราะเป็นวัฒนธรรมของพวกเขาเหล่านี้ไปแล้ว ดังนั้น แค่นี้ที่ที่พักและอาหารคงไม่ใช่สิ่งที่ดึงดูดจิตใจให้เด็กเหล่านี้อยู่ในบ้านสถานสงเคราะห์ที่รัฐจัดให้ตามที่ต่าง ๆ และจากสวัสดิการและวิธีการที่ปฏิบัติกับเด็กเร่ร่อน ทำให้เด็กเร่ร่อนรู้สึกว่าเป็นการตอกย้ำให้พวกเขาารู้สึกว่า พวกเขาเป็นส่วนเกินและเป็นคนนอกของสังคม เสมอ แม้ว่าพวกเขาจะอยู่ในสถานที่ที่องค์กรจัดเตรียมให้หรือไม่ก็ตาม

การมองคนเร่ร่อนและคนขอทานในภาพลบไม่เฉพาะแต่เด็กเท่านั้น อย่างไรก็ตาม แม้แต่พฤติกรรมคนเร่ร่อนขอทานของผู้หญิงสูงอายุที่ประกอบอาชีพขอทานก็ถูกมองในแง่ลบเช่นเดียวกัน และผู้สูงอายุเองก็มีความกังวลใจ รู้สึกว่าตัวเองถูกลดคุณค่า (วรรณภา อรัญกุล, 2543, น. 56 และ ปฐมาวดี ปัทมโรจน์, 2542, น. 49)

วัฒนธรรมข้างถนน และวัฒนธรรมหน่วยงานราชการ

เรื่องราวของคนไร้บ้านหรือคนเร่ร่อนและคนขอทาน ยังได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ซึ่งมุ่งประเด็นไปที่การศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนเร่ร่อน โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กเร่ร่อน เพื่อช่วยเหลือเด็กให้กลับสู่สังคมได้อย่างคนปกติทั่วไป การศึกษาและวิจัยของ สมพงษ์ จิตระดับ (2540) ซึ่งสนใจศึกษา วัฒนธรรมเด็กเร่ร่อนในท้องถิ่น ผู้วิจัยจะได้สัมผัสกับข้อมูลทั้งภาคสนามของเด็กเร่ร่อนโดยตรง ด้วยการใช้วิธีการทางมานุษยวิทยา แนวชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในโอกาสที่อำนวย เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกและตรงกับบริบททางวัฒนธรรมของเด็กเร่ร่อนในแต่ละสังคมและการให้ข้อมูลของครูข้างถนนโดยการสัมภาษณ์ครูข้างถนนที่คลุกคลีกับเด็กเร่ร่อน โดยให้ความสนใจคือเรื่องของ “วัฒนธรรม” การใช้ชีวิตของเด็กเร่ร่อน ซึ่งช่วยให้ผู้ศึกษาได้เกิด

ความเข้าใจถึงกระบวนการของวัฒนธรรม 2 กระบวนการคือ คือวัฒนธรรมของเด็กบนท้องถนนกับวัฒนธรรมของสถานกักกันของหน่วยราชการ วัฒนธรรมของเด็กเร่ร่อนนั้นเป็นวัฒนธรรมที่ตัดขาดจากการเป็นสมาชิกของสังคมโดยรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสถาบันครอบครัว เด็กเร่ร่อนส่วนมากมาจากครอบครัวที่ไม่มีความผูกพันสายใยความรัก การดูแลเอาใจใส่ ครอบครัวที่ไม่ลงรอยกัน ความไม่พอดีในสภาวะที่แตกต่าง ทำให้ขาดการขัดเกลาจากสถาบันทางสังคมที่เล็กที่สุดคือครอบครัว ทำให้การยอมรับเข้าเป็นสมาชิกในสังคมและมีส่วนร่วมกับกิจกรรมในสังคมนั้นถูกปฏิเสธจากประชาชนในสังคม ที่รังเกียจและดูแคลนพวกเขา อีกทั้งกลัวอันตรายสังคมส่วนมากยังกลัวต่อภัยอันตรายที่เกิดจากเด็กเร่ร่อน สังคมของเด็กเร่ร่อนเป็นสังคมที่ดำเนินชีวิตในวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมที่มีดমন เด็กเร่ร่อนเหล่านี้จะมีภาพลักษณ์ของการไร้ระเบียบ ชอบอาศัยอยู่ในสถานที่สกปรก การดำเนินชีวิตของพวกเขาใช้เวลาว่างถึงค่อนข้าง การดำเนินชีวิตของเด็กเร่ร่อนส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับระบบธุรกิจทางสังคมที่รุนแรง เช่น การเป็นเครื่องมือในการค้ายาเสพติด การขายบริการทางเพศ แรงงานเด็ก ซึ่งเด็กเร่ร่อนจะค่อย ๆ เรียนรู้การผจญภัยการอยู่ริมถนนที่มีความอันตรายทางสังคมสูง เด็กจะรับรู้การดำเนินชีวิต การเอาตัวรอดให้ได้ทุกสถานการณ์ทุกเวลานับตั้งแต่การยังชีพแรกเริ่มจากถังขยะ เศษอาหารที่เหลือ การเก็บของเก่าขาย หรือแม้แต่การหลบหลีกผู้มีอิทธิพลเป็นต้น การกระทำเหล่านี้ของเด็กเร่ร่อนก็เพื่อการอยู่รอดของพวกเขาในสังคม ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ตัวเองในการแก้ไขปัญหาซึ่งเป็นทักษะชีวิตที่เกิดตลอดเวลาในชีวิตประจำวันของเด็กเร่ร่อน

ส่วนวัฒนธรรมของของหน่วยราชการ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ไม่มีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมของเด็กเร่ร่อนที่ได้สร้างขึ้นมาจากชีวิตข้างถนน และเป็นวัฒนธรรมที่เด็กเร่ร่อนปฏิเสธมาตั้งแต่เริ่มแรกที่ปฏิบัติกับพวกเขา ซึ่งมีลักษณะที่คล้ายกับสาเหตุที่ทำให้พวกเขาออกมาเร่ร่อนซึ่งทำให้เด็กข้างถนนมองว่าเป็นปัญหาของสังคมต้องได้รับการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาให้หมดไปจากสังคม เช่น การใช้ความรุนแรงในการจับกุม การใช้อำนาจและกำลังในการขูดกระชากเด็กออกจากพื้นที่ที่พวกเขาอยู่และคุ้นเคยเป็นชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ครบวงจร การกระทำดังกล่าวของหน่วยราชการทำให้เด็กเร่ร่อนพยายามที่จะหลบหลีกสวัสดิการเหล่านี้โดยตลอด และเด็กเร่ร่อนส่วนหนึ่งได้เคยเข้าไปอยู่ในสถานสงเคราะห์และได้หลบหนีออกมา เพื่อกลับมาหาสถานที่วิถีชีวิตวัฒนธรรมในท้องถนนและการหนีออกมาของเด็กยังเป็นสร้างภาพให้กับสังคมได้คิดไปในทางที่ลบว่า เด็กไม่รักดี แก้ไขไม่ได้ทั้ง ๆ ที่รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้จัดบริการขั้นพื้นฐานให้กับพวกเขาได้อยู่กันอย่างสบาย

ดังนั้นการจัดระบบการให้บริการในสถานสงเคราะห์ของรัฐให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมแรกของเด็กเร่ร่อน จึงควรปฏิบัติด้วยความรอบคอบบนพื้นฐานความรักและความเข้าใจเด็กเร่ร่อน

โดยปรับกระบวนการคิดและทัศนคติเกี่ยวกับเด็กเร่ร่อนในทางที่ดีมากขึ้น การอยู่ร่วมกันอย่างมีสายใยและผูกพันจึงเป็นวิธีการที่จะทำให้เด็กเร่ร่อนสามารถคลายความทุกข์ที่อยู่ในใจพวกเขา และทำให้คนในสังคมมีทัศนคติในด้านบวกต่อพวกเขา ซึ่งการปรับวัฒนธรรมสองระบบให้สอดคล้องกันโดยการศึกษาวัฒนธรรมของเด็กเร่ร่อน ผ่านการศึกษาที่เพียงพอและต่อเนื่องจะทำให้การแก้ไขปัญหาลูกเร่ร่อนจะมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อกำหนดเด็กเร่ร่อนเหล่านั้นกลับสู่สังคมปกติและสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างปกติต่อไป ซึ่งหน่วยงานในภาครัฐควรที่จะเรียนรู้และปรับระบบสวัสดิการที่ให้กับเด็กเร่ร่อนหรือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมโดยการนำสวัสดิการที่อยู่ในรูปแบบหน่วยงานในภาครัฐนำสวัสดิการไปให้กับพวกเขาไม่ใช่การนำพวกเขามารับสวัสดิการจากภาครัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว เพราะจะทำให้พวกเขาได้รู้สึกว่าพวกเขาไม่ใช่ปัญหาของสังคมแต่เป็นผู้ที่มีสิทธิในการรับสวัสดิการ เพราะตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาการแก้ไขปัญหาคนเร่ร่อนและคนขอทานในรูปแบบสถานสงเคราะห์ไม่ค่อยประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เพราะยังมีผู้ที่ออกจากสถานสงเคราะห์จำนวนมากที่กลับมาเร่ร่อนและขอทานอีก

จากงานวิจัยของ วันดีกริช อนันต์, สมพงษ์ จิตระดับ, บุญเลิศ วิเศษปรีชา, กิติพัฒน์ นนทบุรีมะดุลย์ และ อภิญาญา เวชยชัย ซึ่งเป็นงานวิจัยที่ใช้แนวคิดชาติพันธุ์วรรณาเป็นฐานรากในการวิจัย เพื่อสังเกตพฤติกรรม การกระทำ การดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมของคนเร่ร่อน ทำให้ผู้ศึกษาได้ทราบครอบคลุมถึงปัจจัยที่ผลักดันให้คนปกติต้องกลายเป็นคนเร่ร่อนและคนขอทาน และที่สำคัญอย่างยิ่งคืองานวิจัยที่ผู้ศึกษาได้กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนเร่ร่อนขอทานเหล่านั้นมากยิ่งขึ้น การให้คนเร่ร่อนและคนขอทานเหล่านั้นเข้าไปอยู่ในสถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่งก็เป็นเหมือนกับการปฏิบัติที่สวนกระแสกับวัฒนธรรมของคนเร่ร่อนขอทานเหล่านี้ และในปัจจุบันภาพของคนเร่ร่อนในสถานสงเคราะห์ต่าง ๆ ก็ปรากฏมากยิ่งขึ้นไม่เพียงแต่ในเวลาค่ำคืนและในเวลากลางวัน ดังนั้นในการศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนขอทาน คนเร่ร่อนหรือคนไร้บ้านเหล่านี้ ที่ถือว่าเป็นศึกษาวิจัยที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างผู้วิจัยกับคนขอทานและคนเร่ร่อน เพื่อให้สังคมได้รับรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของพวกเขา ตลอดจนการมองอนาคตตัวเองของพวกเขา เพื่อเป็นกระบอกเสียงส่งต่อไปยังหน่วยงานสวัสดิการของรัฐและเอกชนเพื่อเป็นการยกคุณภาพชีวิตคนเร่ร่อนและคนขอทานให้ดีขึ้นและการเปิดโอกาสให้พวกเขาได้กลับสู่สังคมได้อย่างคนปกติทั่วไป ไม่ใช่การกระทำที่ซ้ำเติมพวกเขา

จากการที่ผู้ศึกษาได้ทบทวนงานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทำให้ผู้วิจัยได้ทราบว่าลักษณะของคนเร่ร่อนและคนขอทานจะมีลักษณะที่คล้ายกัน แต่มีวิธีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน มีการแบ่งกลุ่มเกิดขึ้นในหมู่ของคนเร่ร่อนและคนขอทานเหล่านั้นเอง การศึกษาเกี่ยวกับคนเร่ร่อนและคนขอทานส่วนมากเป็นการศึกษาในแต่เฉพาะกลุ่มเด็ก แต่ภายใต้การศึกษาโดยใช้แนวคิด

ชาติพันธุ์วรรณาของผู้วิจัย ที่เป็นการศึกษาเพื่อให้รู้และเข้าใจถึงการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มคนเร่ร่อน ได้สะท้อนให้เห็นถึง วัฒนธรรมของคนเร่ร่อนและวัฒนธรรมของหน่วยงานราชการที่มีความขัดแย้งกัน ถึงแม้ว่าคนเร่ร่อนและคนขอทานจะมีลักษณะที่แตกต่างกันและมีวิถีการดำเนินชีวิตที่ต่างกันไปถึงมีการแบ่งกลุ่มในหมู่คนเร่ร่อนเอง แต่คนเร่ร่อนและคนขอทานเหล่านี้ก็อยู่ภายใต้วัฒนธรรมอันเดียวกัน เช่น การใช้ภาษา การแต่งกาย การอยู่การกิน ซึ่งมีความอิสระปราศจากกฎระเบียบ ข้อบังคับ ส่วนวัฒนธรรมที่มีความขัดแย้งและมีอิทธิพลต่อคนเร่ร่อนและคนขอทานอย่างมากก็คือวัฒนธรรมของหน่วยงานราชการ ที่เต็มไปด้วยกฎระเบียบและข้อบังคับ และการให้คำนิยามคนเร่ร่อนและคนขอทานเช่นเดียวกับคนจรจัด รวมทั้งการปฏิบัติกับพวกเขาด้วยการใช้วัฒนธรรมหน่วยงานราชการเป็นหลัก ที่ไม่คำนึงถึงวัฒนธรรมคนเร่ร่อน จึงทำให้การให้ความช่วยเหลือคนเร่ร่อนไม่ประสบความสำเร็จอย่างที่ปรากฏ เพราะทั้งสองวัฒนธรรมมีความขัดแย้งกันอย่างสุดขั้ว

ดังนั้น เพื่อการแก้ไขปัญหาการขอทาน กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการจึงได้จัดอบรมเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพโดยอาศัยข้อมูลจากการสำรวจเป็นฐานสำคัญในการจัดทำโครงการและให้เงินทุนสงเคราะห์ครอบครัวเพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพกับสมาชิกในโครงการ ซึ่งเป็นผู้ที่เคยประกอบอาชีพขอทานและเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการเข้ามาขอทาน ซึ่งเป็นกลุ่มที่กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการได้ออกทำการสำรวจและได้ให้การช่วยเหลือ ซึ่งพบว่า คนขอทานส่วนมากมาจากพื้นที่ อ.ท่าตูม และ อ.จอมพระ จ.สุรินทร์ โดยมีการแบ่งกลุ่มการประกอบอาชีพออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มเลี้ยงวัว กลุ่มเลี้ยงสุกร และกลุ่มปลูกผักไร้สารพิษ ตามความสนใจของสมาชิกในโครงการ เพื่อให้สมาชิกในโครงการมีอาชีพ มีรายได้จากการประกอบอาชีพและมีความมั่นคงในการประกอบอาชีพ เพื่อป้องกันการประกอบอาชีพเร่ร่อนขอทาน

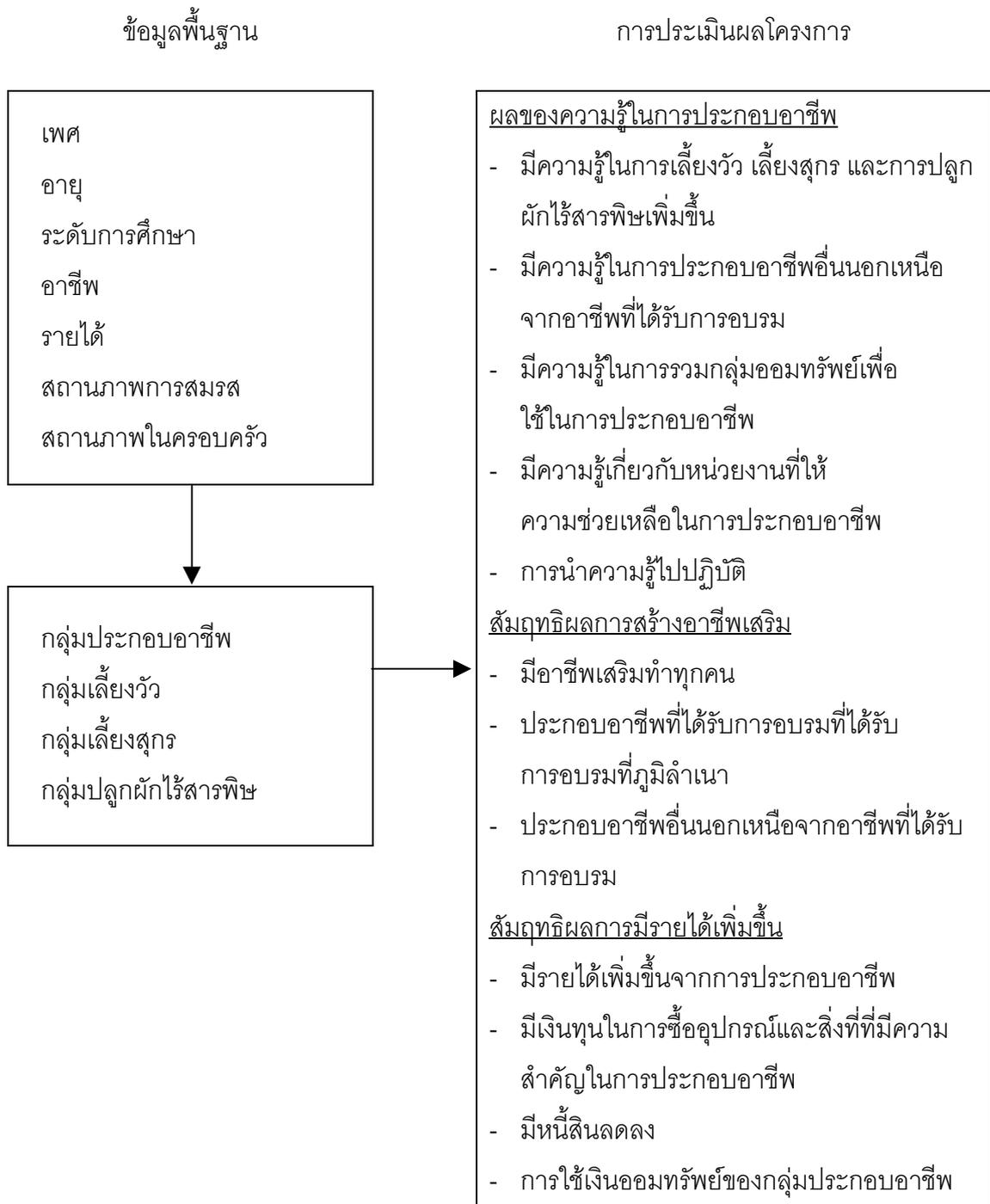
จากการทบทวน แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้ศึกษาได้ทราบว่ามีปัญหาคนเร่ร่อนและคนขอทานเป็นปัญหาที่มีมานานในสังคมไทย เป็นปัญหาหรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมาจากการพัฒนาและการเจริญเติบโตของสภาพสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ ด้วยปัญหาการขอทานดังกล่าวรัฐจึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติ ควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2484 เพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหาการขอทาน แต่ด้วยพัฒนาดังกล่าวข้างต้นรูปแบบของการขอทานก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นธุรกิจการขอทาน ซึ่งรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีการดำเนินการเพื่อแก้ไขในรูปแบบการนำสู่สถานสงเคราะห์ แต่การดำเนินการดังกล่าวยังไม่สัมฤทธิ์ผล เพราะมีคนขอทานส่วนมากหลังจากที่ได้รับการอบรมจากสถานสงเคราะห์แล้วยังกลับมาขอทานอีก ซึ่งทำให้รัฐโดยกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการในการปฏิบัติงานใหม่ โดยการอาศัยข้อมูล

จากการสำรวจและได้จัดทำโครงการฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพคนเร่ร่อนเพื่อป้องกันการถูกล่อลวงขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ สร้างอาชีพเสริม และสร้างรายได้ให้กับสมาชิกในโครงการที่เคยประกอบอาชีพขอทาน โดยการลงพื้นที่เพื่อให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ และให้เงินทุนสงเคราะห์ครอบครัวกับสมาชิกในโครงการจำนวนคนละ 6,000 บาท เพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพ เมื่อได้ทุนในการประกอบอาชีพแล้วสมาชิกในโครงการได้นำเงินทุนนี้ไปเปิดบัญชีและมีการคัดเลือกประธานกลุ่มประกอบอาชีพในแต่ละกลุ่ม กรรมการกลุ่มเพื่อติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ปศุสัตว์อำเภอ เกษตรอำเภอ โดยมี การแบ่งกลุ่มประกอบอาชีพออกเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มเลี้ยงวัว กลุ่มเลี้ยงสุกร และกลุ่มปลูกผักไร้สารพิษ ซึ่งการเลือกกลุ่มประกอบอาชีพนั้น กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการได้ให้สมาชิกในโครงการได้เลือกในการประกอบอาชีพตามความต้องการ ตามความรู้และความสามารถของสมาชิกแต่ละคน โดยมีวัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ การสร้างอาชีพเสริม และการสร้างรายได้ให้กับสมาชิกในโครงการเพื่อป้องกันการเข้ามาประกอบอาชีพขอทานในกรุงเทพมหานคร และชุมชนเมืองต่าง ๆ ในการประกอบอาชีพนั้น สมาชิกในโครงการสามารถที่จะเลือกประกอบอาชีพต่าง ๆ ได้นอกเหนือจากกลุ่มประกอบอาชีพ เช่น สมาชิกในกลุ่มเลี้ยงวัว และกลุ่มเลี้ยงสุกร อาจจะไปปลูกผักเพื่อเป็นรายได้และเป็นทุนในการประกอบอาชีพนอกเหนือจากการเลี้ยงวัว และเลี้ยงสุกร เป็นต้น รวมทั้งเป็นการส่งเสริมทำให้มีการประกอบอาชีพที่มีความหลากหลายเพื่อสร้างรายได้ให้กับสมาชิกในโครงการ

จากการที่กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการได้ดำเนินการอบรมเพื่อให้ความรู้ในการประกอบอาชีพและสมาชิกในโครงการได้ประกอบอาชีพตามที่ได้เลือกไปแล้วนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการที่จะต้องมีการประเมินผลการดำเนินงานว่า เป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ และสมาชิกในโครงการมีปัญหาในการประกอบอาชีพอย่างไร ซึ่งในการศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาโดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-methodology) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยประเมินผล (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลเพื่อสรุปผลของโครงการ

ดังนั้น จากการที่ผู้ศึกษาได้ทบทวน ทฤษฎี แนวคิด วรรณกรรมและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง จึงได้กำหนดกรอบแนวคิดเพื่อใช้ในการประเมินผลโครงการฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพคนเร่ร่อนเพื่อป้องกันการถูกล่อลวง ดังต่อไปนี้

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ตารางที่ 2.1

ตัวชี้วัดและเกณฑ์การตัดสินตามวัตถุประสงค์การประเมินโครงการฟื้นฟู

และพัฒนาศักยภาพคนเร่ร่อนเพื่อป้องกันการถูกหลอกลวง :

กรณีศึกษา อ.ท่าตูม และ อ.จอมพระ จ.สุรินทร์

ประเด็นในการประเมินผล	ตัวชี้วัด	เกณฑ์การตัดสิน
1. สัมฤทธิผลของการให้ ความรู้		
1.1 ผลของความรู้ในการ ประกอบอาชีพ	<ol style="list-style-type: none"> 1. สมาชิกในโครงการมีความรู้และความเข้าใจในการประกอบอาชีพเลี้ยงวัว เลี้ยงสุกร และการปลูกผักไร้สารพิษเพิ่มขึ้น 2. สมาชิกในโครงการส่วนมากมีความรู้และวิธีการประกอบอาชีพเสริมอื่นนอกเหนือจากการประกอบอาชีพที่ได้รับการอบรม 	สมาชิกในโครงการ ส่วนมาก
1.2 การนำความรู้ไปใ การประกอบอาชีพไป ปฏิบัติ	<p>(ก) <u>ความรู้ในการเลี้ยงวัว</u> <u>การดูแลรักษาความสะอาดวัว</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การใช้ผ้าชุบน้ำถูตัววัวอาทิตย์ละ 2-3 ครั้ง 2. การตัดมูลวัวออกจากคอกเดือนละครั้ง <p><u>การรักษาสุขภาพวัว</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การฉีดยาวัคซีนให้วัว 2. การจุดไฟให้วัวเพื่อไล่ยุงและไร 3. การสังเกตเมื่อวัวป่วยและพร้อมที่จะผสมพันธุ์ได้ 	ร้อยละ 60 ของ สมาชิกใน โครงการ
	<p><u>การให้อาหารเสริม</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การให้เกลือ 2. การให้ก้อนแคลเซียม 	ร้อยละ 60 ของ สมาชิกใน โครงการ

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ประเด็นในการประเมินผล	ตัวชี้วัด	เกณฑ์การตัดสิน
1.2 การนำความรู้ไปในการประกอบอาชีพไปปฏิบัติ (ต่อ)	<p>(ข) <u>ความรู้ในการเลี้ยงสุกร</u> <u>การทำความสะอาดสุกรและคอกสุกร</u></p> <p>1. การฉีดน้ำล้างตัวสุกรและคอกสุกรเดือนละ 2-3 ครั้ง</p> <p><u>การรักษาสุขภาพของสุกร</u></p> <p>1. การฉีดวัคซีนให้สุกร</p> <p><u>การให้อาหารเสริมสุกร</u></p> <p>1. การให้หยวกกล้วยหรือกระถิน</p>	ร้อยละ 60 ของสมาชิกในโครงการ
	<p>(ค) <u>ความรู้ในการปลูกผักไร้สารพิษ</u></p> <p>1. การรดน้ำผักเช้า-เย็น</p> <p>2. การใช้ปุ๋ยคอกแทนปุ๋ยเคมี</p> <p>3. การใช้สารชีวภาพ (EM) แทนการใช้สารเคมีในการป้องกันศัตรูพืช</p>	ร้อยละ 60 ของสมาชิกในโครงการ
1.3 ผลของความรู้ในการรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ	1. มีความรู้และความเข้าใจในการรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ	สมาชิกในโครงการส่วนมาก
1.4 การนำความรู้ไปปฏิบัติ	<p>1. การเข้าร่วมกลุ่มประกอบอาชีพเพื่อรวมเงินเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ</p> <p>2. การนำเงินทุนที่ได้รับไปเปิดบัญชีเพื่อเป็นเงินออมทรัพย์เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ</p> <p>3. การใช้เงินทุนที่เป็นเงินออมทรัพย์มาใช้ในการประกอบอาชีพ</p> <p>4. การทำสมุดบันทึกการใช้จ่ายเงินออมทรัพย์เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ</p>	ร้อยละ 60 ของสมาชิกในโครงการ

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ประเด็นในการประเมินผล	ตัวชี้วัด	เกณฑ์การตัดสิน
1.5 ผลของความรู้เกี่ยวกับหน่วยงานที่ให้ ความช่วยเหลือในการประกอบอาชีพ	1. สมาชิกในโครงการมีความรู้เกี่ยวกับหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือในการประกอบอาชีพ	สมาชิกในโครงการ ส่วนมาก
1.6 การนำความรู้ไปปฏิบัติ	1. การมีตัวแทนติดต่อกับหน่วยงานที่ให้ ความช่วยเหลือในการประกอบอาชีพ	ร้อยละ 60 ของสมาชิกในโครงการ
2. สัมฤทธิผลการสร้างอาชีพเสริม	1. มีอาชีพเสริมทำทุกคน 2. ประกอบอาชีพที่ได้รับการอบรมที่ ภูมิลำเนา 3. มีอาชีพเสริมอื่นทำนอกเหนือจากอาชีพที่ ได้รับการอบรม	ร้อยละ 100 ของสมาชิกในโครงการ
3. สัมฤทธิผลด้านการมีรายได้สมาชิกในโครงการ	1. มีรายได้เพิ่มขึ้นหลังเข้าร่วมโครงการ 2. มีเงินทุนในการซื้ออุปกรณ์และสิ่งที่มี ความจำเป็นในการประกอบอาชีพ 3. มีหนี้สินลดลง 4. ใช้เงินออมทรัพย์ของกลุ่มประกอบอาชีพ แทนกู้ยืมเงินนอกระบบ	ร้อยละ 60 ของสมาชิกในโครงการ